राजस्व सुधार कार्ययोजना
२०७९/८०–२०८१/८२

पचालझरना गाउँपालिका

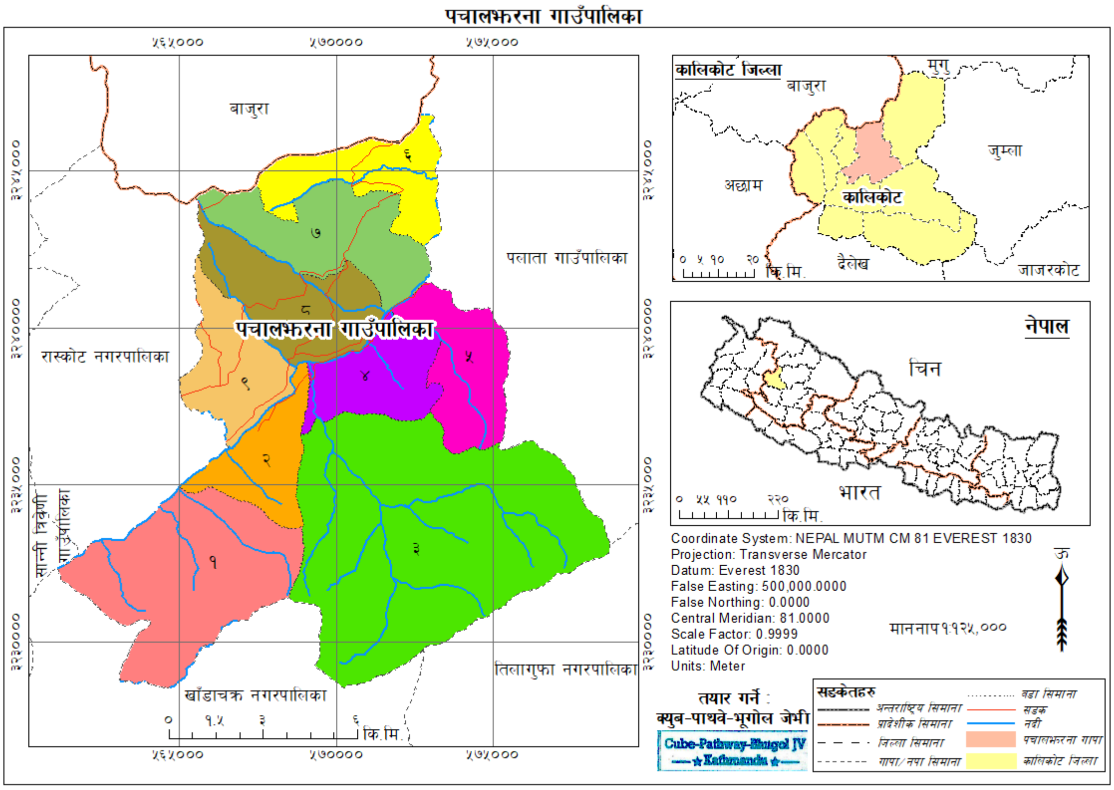

पचालझरना गाउँपालिका
कालिकोट जिल्ला
२०७९

विषय सूची

परिच्छेद – एकः परिचय **१**

१.१ पृष्ठभूमी १

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य २

१.३ कार्ययोजनाले राखेका उद्देश्यहरु ३

१.४ कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया ३

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन तथा समिक्षा ४

१.४.२ फिल्ड सर्भे तथा पुर्व तयारी छलफल ५

१.४.३ अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशाला ५

१.४.४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन ५

१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण ६

१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी ६

१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन ८

१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृत ८

१.५ सीमाहरु ८

परिच्छेद – दुई : गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय **१०**

२.१ पचालझरना गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय १०

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १४

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पतिको अवस्था १५

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता **१७**

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यबस्था १७

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था १७

३.१.२ कानूनी व्यबस्था १७

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २२

३.३ आन्तरिक स्रोततर्फका राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २४

३.३.१ कर राजस्व २४

३.३.२ अन्य/गैर राजस्व ३२

परिच्छेद – चारः आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा अवस्था **४४**

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति ४४

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण ४४

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता ४८

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति ४९
४.२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन ४९
४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ५०
४.३ विगतको राजस्व संकलनको अवस्था ५२
४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ५३
परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना ५६
परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण ५९
६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ५९
६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण ६३
परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा ६६
परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६८
अनुसूचीहरूः ७१
अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची ७२
अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरु ७५
अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम ७८
अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम ८२
अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा ८८

तालिका सूची

तालिका १: वडा अनुसार क्षेत्रफल १०
तालिका २: वडा अनुसार जनसंख्या तथा घरधुरी १२
तालिका ३: पचालझरना गाउँपालिकाको मानव संसाधन अवस्था १५
तालिका ४: गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको विवरण १५
तालिका ५: गाउँपालिकाको स्वमित्वमा भएको वा भोगचलनमा रहेका जग्गाको विवरण १६
तालिका ६: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २२
तालिका ७: सम्भावित सम्पत्ति कर २५
तालिका ८: घरभाडा सम्बन्धी विवरण २७
तालिका ९: व्यापार व्यवसायबाट उठ्न सक्ने अनुमानित कर २८
तालिका १०: जडीवुटी, कवाडी, जीवजन्तु करको विवरण ३०
तालिका ११: साना सवारी साधन तथा अनुमानित संख्या ३२
तालिका १२: गाउँपालिकामा भएका वन सम्बन्धि विवरण ३५
तालिका १३: सिफरिसका प्रकार तथा शुल्कको दर निर्धारण ३८
तालिका १४: व्यक्तिगत घटना तथा शुल्कको दर ४०

तालिका १५: गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यबस्थापन गरेका सेवा ४२
तालिका १६: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीतिगत विश्लेषण ४५
तालिका १७: राजस्व परामर्श समितिको विवरण ४९
तालिका १८: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण ५०
तालिका १९: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था ५०
तालिका २०: विगतको राजस्व संकलनको अवस्था ५२
तालिका २१: राजस्व सुधार कार्ययोजनाहरु ५६
तालिका २२: गैरकर राजस्व सुधार योजनाहरु ५७
तालिका २३: आगामी तीन आ.व.का लागी राजस्व प्रक्षेपण ५९
तालिका २४: गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण ६४
तालिका २५: गाउँपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा ६७
तालिका २६: अनुगमन तालिका ६९

चित्र सूची

चित्र १: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया ४
चित्र २: पचालझरना गाउँपालिकाको भौगोलिक अबस्थिति ११
चित्र ३: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार १७
चित्र ४: राजस्व तथा करका विभिन्न शीर्षकहरु २४
चित्र ५: व्यवसाय कर संकलनको सम्भावित सुधारहरु २९
चित्र ६: राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरु ५३
चित्र ७: राजस्व सुधारका कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६८

परिच्छेद – एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानले राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी तीनवटै तहको सरकारको कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ। संविधानले तीन तहका सरकारहरु बीच अधिकार बाँडफाँड गरी उक्त अधिकारको कार्यान्वयनका लागी वित्तीय स्रोतको व्यबस्था गरेको छ। नेपालको संविधान (भाग १९, अनुसूचि ८) मा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल नहुने गरि कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यबस्था गरिए अनुरुप स्थानीय तहहरुले राजस्व अधिकारको प्रयोग गरि कर तथा गैरकर संकलनका आधारभुत मान्यता अनुरुप राजस्व, कर, शुल्क र दस्तुर उठाउन सक्नेछन। अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड वापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था समेत गरिएको छ। त्यसैगरी स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई विभिन्न किसिमका राजस्वको श्रोत, संभाव्य राजस्वको पहिचान, संकलन, राजस्व बाँडफाँडको अधिकारको प्रत्यायोजन गरेको छ। खासगरि स्थानीय तहको उद्देश्य भनेको स्थानीय सरकारलाई वित्तीय रुपमा सवल बनाउने, स्थानीय सरकारको खर्च व्यबस्थापन गर्ने र स्थानीय तहमा सुशासनको प्रत्याभूती गराउने पनि हो।

अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान स्थानीय तहले प्राप्त गर्दछन्। त्यसैगरी संघ तथा प्रदेश सरकारबाट असुल हुने राजस्व तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रकमको निश्चित प्रतिशत स्थानीय सरकारलाई बाँडफाँड हुने प्रावधान रहेको छ। यी अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकमले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा हुन सक्दैन। खर्च आवश्यकता र स्रोतका बीच अन्तर कम गर्न राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच बाँडफाँड गरिएको छ। संघीय वित्त व्यबस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संबैधानिक रुपमै प्रदान गरिएको छ। नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा स्थानीय तहहरुले आफ्नो बजेट व्यबस्थापन गर्न ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था समेत गरिएको छ। नेपाल सरकारले ऋण लिने पूर्व स्वीकृतिको आधार सम्बन्धित स्थानीय सरकारको आन्तरिक स्रोतको परिमाण र दिगोपनालाई मानिएको छ।

स्थानीय निकायहरुले आफूलाई तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पुरा गर्नको लागी वित्तीय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ। वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय निकायहरु संघ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य श्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ। संविधान र कानूनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय सरकारहरु प्रदेश र संघको मुख मात्रै ताक्ने र आन्तरिक श्रोत र राजस्व

परिचालनमा लामो समय उदासिन हुने हो भने त्यसले दीर्घकालमा स्थानीय सरकारको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन । यसबाट छुट्कारा पाउनको लागी स्थानीय तहहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा कानून सम्मत ढगंले बृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य आवश्यकता रहन्छ । उल्लेखित कार्य गर्नको लागी स्थानीय तहहरुसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यही खाँचोलाई पूरा गर्ने सन्दर्भमा कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत कालीकोट जिल्लाको पचालझरना गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागी राजस्व सुधारका कृयाकलापहरु पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी ३ आर्थिक वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । यो कार्ययोजनाल स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउन र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक र बैज्ञानिक बनाई बजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यबस्थित गर्न मद्दत मिल्ने विश्वास लिईएको छ ।

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य

सरकारले बिभिन्न क्षेत्रमा गर्ने विकासका कार्यलाई व्यबस्थित गरी जनताको चाहना अनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन ठूलो मात्रामा लगानी वा पूँजिको आवश्यक देखिन्छ । हाल नेपालको राज्य सञ्चालनमा संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहबाट हुने व्यबस्था नेपालको संविधानले व्याख्या गरेको छ । स्थानीय सरकारलाई विकास निमार्णको लागी संघ र प्रदेश सरकारबाट विभिन्न प्रकारका अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँडबाट उपलब्ध हुन्छ । यसका अलावा स्थानीय तहमा पनि बिभिन्न शीर्षकमा राजस्व उठाउने अधिकार दिइएको हुन्छ, जस अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्कका साथै दण्ड जरिवाना जस्ता कर पनि लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी तथा वैदेशिक संघसंस्थाहरुबाट अनुदान रकम, सहयोग पनि प्राप्त गर्न सक्ने छ । यसका साथै स्थानीय सरकारले आन्तरिक रिन पनि लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था छ । उक्त कार्यको लागी वित्त आयोगको सिमा र अधिकार भित्र रही ऋण लिन सक्ने प्रावधान रहेकोछ ।

माथि उल्लेखित विभिन्न संवैधानिक अधिकार भित्र रही स्थानीय सरकार संचालन गर्न गाउँपालिका तथा गाउँपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्न सक्ने प्रशस्त अधिकार र क्षेत्रहरु दिएको भएता पनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तथा न्यायोचित तरिकाले पूर्ण रुपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन । यसको संम्भाबित प्रमुख कारणहरुमा स्थानीय तहको नयाँ संरचना भएकोले त्यसका लागी आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यबस्था, सूचना तथा तथ्याङ्कको उपयुक्त व्यबस्थापन नहुनु, सुचनाहरु अद्यावधिक नहुनु, आयको सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु, नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना आदिको स्थापना तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ ।

उल्लेखित अवस्थाहरूमा सुधार ल्याउनका लागी आन्तरिक आयको अवस्था विश्लेषण गरि सुधारका मार्गहरु पहिचान, राजस्व बृद्धिका संभावनाहरुको खोजी गर्नु, राजस्व प्रशासनको विद्यमान संगठनात्मक संरचनाको विश्लेषण गर्दै सुधारका ठोस आधारहरु पहिल्याउन र आगामी ३ आर्थिक वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण गर्नु नितान्त आवश्यक हुने हुँदा यस प्रतिवेदनमा कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत कालीकोट जिल्लाको पचालझरना गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार पारिएको छ ।

१.३ कार्ययोजनाले राखेका उद्देश्यहरु

पचालझरना गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा देखिएका समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्न यस कार्ययोजना तयारी गर्नु तथा सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपणमा गाउँपालिकालाई सहयोग पुऱ्याउनु नै यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यस कार्यक्रमका सहायक उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् :

- ❖ स्थानीय तहको (गाउँपालिकाको) अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडाअध्यक्षहरू, राजस्व परामर्श समिति, शाखा प्रमुखहरू, राजस्व प्रशासनमा संलग्न कर्मचारीहरू, प्रमुख राजनीतिक दल तथा उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- ❖ विभिन्न शीर्षकका कर र यसका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- ❖ आन्तरिक आय बृद्धिको लागी आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- ❖ राजस्व प्रशासनको संस्थागत व्यबस्था, विलिङ्ग तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गर्ने ।
- ❖ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढिकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- ❖ आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्दै गाउँपालिकाले अपनाउनु पर्ने आय सुधार रणनीति सहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।

१.४ कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा अवलम्वन गरिएका विविधहरु देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र १) ।

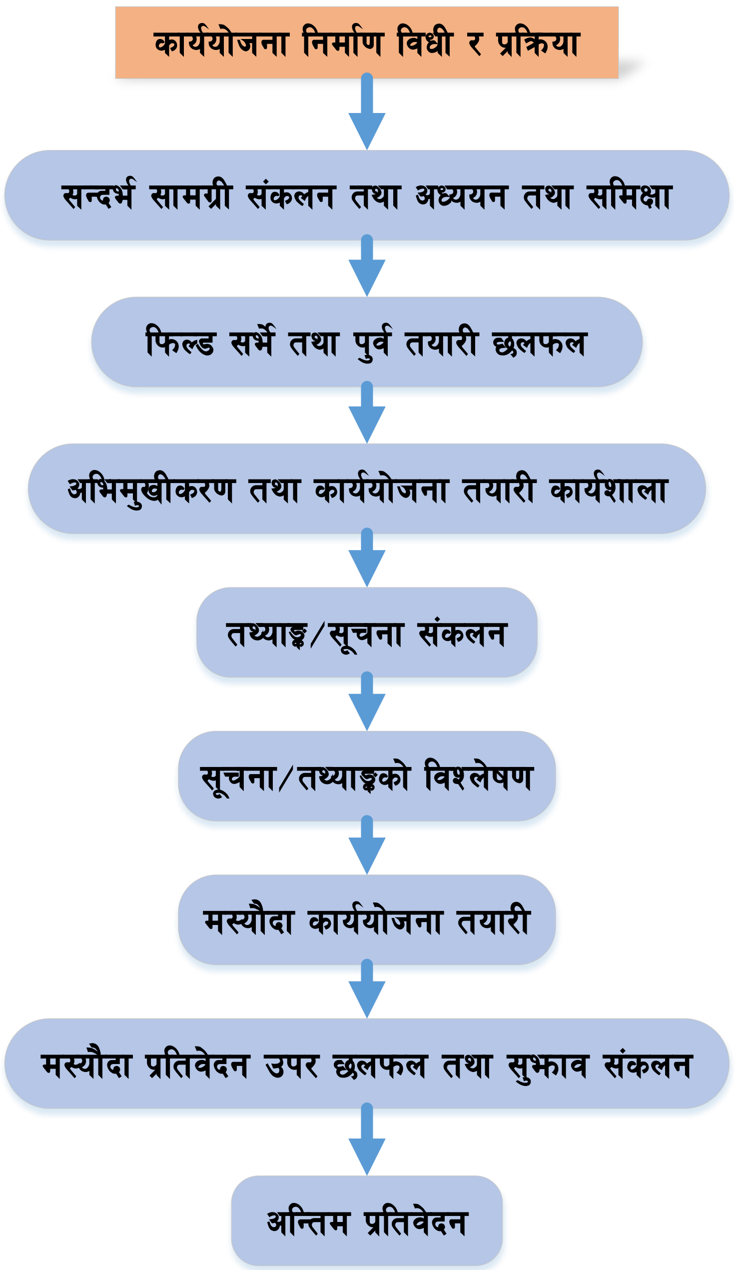

चित्र १: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया

१.४.१ सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा अध्ययन तथा समिक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिनन सामग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागी पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जस मध्ये नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), अन्तरसरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी

ऐन २०७५ आदि रहेका छन् । यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुमा कणार्ली प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन् । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको मुख्य मुख्य सामग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

१.४.२ फिल्ड सर्भे तथा पुर्व तयारी छलफल

पालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागी आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना संकलन गर्न जानुभन्दा पहिले प्रदेश शुशासन केन्द्र सुर्खेतमा मिति २०७८ चैत्र १७ मा एक दिवसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रदेश शुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रुप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजश्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी सैद्धान्तिक र व्यवाहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुतिकरण गर्नुभएको थियो र उक्त प्रस्तुतिकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नुभएको थियो ।

१.४.३ अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी कार्यशाला

पालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागी क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्वन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरु र राजश्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुलाई राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा मिति २०७९/०१/१५ मा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

१.४.४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन

सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन तथा विश्लेषण पश्चात् परामर्शदाताहरूबाट तथ्याङ्क तथा सूचना संकलनका लागी आवश्यक फारामहरूको विकास गरिएको थियो । गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्यक्रमको सन्दर्भमा तथ्याङ्क संकलनको लागी प्रयोग गरिएको फाराम अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ । अध्ययनका क्रममा गाउँपालिकाबाट कर्मचारीहरुको समन्वयमा निम्न विषयसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क एवं सूचनाहरू संकलन गरियो :

- ❖ गत वर्ष तथा चालु वर्ष चैत्र मसान्तसम्मको यथार्थ आय विवरण
- ❖ राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- ❖ चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा नीति तथा कार्यक्रम र बजेट
- ❖ आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- ❖ आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचना ।

कुनै सूचनाहरु/तथ्याङ्कहरु नमिल्दा र असगंतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पून: प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरिसकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरुले खोजे अनुसार तालिकामा रुपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ४ अनुसार संकलन गरिएको थियो ।

१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाका लागी आवश्यक सूचना/तथ्याङ्कक संकलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरुलाई विश्लेषण गरिने छ । सूचना विश्लेषणको लागी तथ्याङ्कीय विधि तथा गुणात्मक विश्लेषण विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्व सम्बन्धी नीतिगत व्यबस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरु पहिचानको लागी गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय संकलनमा पार्ने प्रभावहरुको मूल्याङ्कन लाई ध्यान दिदैं आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले पचालझरना गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ । यसैगरी पचालझरना गाउँपालिकाको विगतको आयको बृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम विन्दुको आधारमा वार्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरि गरिएको थियो ।

$$CAGR = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ,

CAGR = औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण अनुसूची ४ अनुसार गरिने छ ।

१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई तथ्याङ्कीय तथा गुणात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएकोछ । लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो

हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो । प्रतिवेदनको विषयसूची निम्न अनुसार छ ।

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

१.५ योजनाका सीमाहरु

परिच्छेद – दुई : गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय .

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था .

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था .

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता .

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानूनी व्यबस्था .

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

  ३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

  ३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन

अनुसूचीहरुः

अनुसूची १ सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

अनुसूची २ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरु

अनुसूची ३ विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

अनुसूची ४ वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरु पश्चात् तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्वन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिइनेछ । यसका लागी परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजना गरिनेछ । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरु लाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्नेछ ।

१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृत

मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिनेछ । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरुको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिनेछ । दिइएका सुझावहरुको यथोचित सम्बोधन गरि प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिइनेछ र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागी आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.५ सीमाहरु

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्न अनुसारको सीमामा रहि तयार गरिएको छ ।

१. यस राजस्व सुधार कार्ययोजना गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरु तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरुसँग गरिएको छलफल, गोष्ठी, अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सूझाव र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

२. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक १०% ले बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

३. राजस्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा आधिकारिक एवं प्रमाणिक तथ्यांक नभएको अवस्थामा सहभागीहरुसँगको अर्न्तक्रियाबाट सम्पुष्टि गरिएको थियो ।

४. गाउँपालिकाको अभिलेख व्यवस्थित भै नसकाले ऐतिहासिक प्रवत्ति देखिने तथ्यांकीय विश्लेषणका लागी आवश्यक तथ्यांक र सूचनाको अभावमा पूर्णरुपमा तथ्याङ्कीय विधिको विश्लेषणरुको प्रयोग गरी प्रतिवेदन विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गर्न सकिएको छैन ।

परिच्छेद – दुई : गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेद दुईमा गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, मावन शसाधन साथै भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमतालाई पनि चित्रण गरिएको छ ।

२.१ पचालझरना गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामांकरण :

यस पचालझरना गाउँपालिका कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत कालिकोट जिल्लाको लगभग मध्य पश्चिम भाग तिर अबस्थित भएपनि उत्तरमा बाजुरा जिल्लासंग जोडिएको छ (चित्र २) । नेपालको संविधान अनुसार देश संघिय संरचनामा गइसके पछि देशमा संघिय संरचनाको स्वरुप अन्तर्गत नै कालिकोट जिल्लाको पचालझरना गाउँपालिकाको स्थापना भएको हो । यस गाउँपालिका साविकको राम्नाकोट, नानीकोट, र आधा भन्दा वढि बदालकोटको सिकु मिलाएर यो पचालझरना बनेको हो । यस गाउँपालिकाको सदरमुकाम राम्नाकोटमा रहेको छ ।

अवस्थिति (क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन) :

यस गाउँपालिका २९^{0} १७' उत्तरी अक्षांसदेखि २९^{0} ३४' सम्म र ८१^{0} ३२' देखि ८१^{0} ६२' पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ (चित्र २) । यो गाउँपालिकाको पूर्वमा पताला गाउँपालिका, पश्चिममा रास्कोट नगरपालिका, उत्तरमा वाजुरा जिल्ला र दक्षिणमा खाडाचक्र नगरपालिका पर्दछ । यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १६६.६ बर्ग किलोमिटर रहेको छ । समुद्र सतहबाट यस गाउँपालिका समुन्द्र सतहबाट अधिकतम ९७० मिटरसम्मको उचाईमा रहेको छ । यस गाउँपालिकालाई जम्मा ९ वटा वडामा बिभाजन गरिएको छ । क्षेत्रफलका हिसावल हेर्दा वडा नं. ३ सबैभन्दा ठूलो छ (५७.५२ बर्ग किलोमिटर) भने सबैभन्दा सानो वडा नं. २ हो, जसको क्षेत्रफल मात्र ८.९८ बर्ग किलोमिटर रहेको छ । यस गाउँपालिकाको वडा विभाजन तथा क्षेत्रफल तलको तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: वडा अनुसार क्षेत्रफल

वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	२७.६६
२	८.९८
३	५७.५२
४	१०.१२
५	११.३५

वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
६	१०.९७
७	१५.२५
८	१४.३९
९	१०.७२
जम्मा	**१६६.६**

भौगोलिक अवस्थिति तथा जमिनको स्वरुप :

यस गाउँपालिकाको लगभग सबै भुभाग पहाडी तथा सामान्य भिरालो क्षेत्रमा पर्दछ । यो गाउँपालिका भौगोलिक दृष्टिले धेरैजसो भुभाग महाभारत श्रृखलाको मन्द ढालयुक्त पहाडी क्षेत्र, चट्टान युक्त र कंकड खैरो माटो, अधिकांश भाग जंगलले ढाकिएको साना फाँटहरु भएको, सिंचाइका केहि सम्भावना भएको खेति गर्न सकिने खेतियोग्य जमिन अन्य विभिन्न नदीनालाले बनाएका किनारीय भुखण्डहरु र महाभारत श्रृंखलाका तल्लाह होचा पहाहरुले बनेको छ । यस गाउँपालिकाको मुख्य वालिहरुमा धान, मकै, कोदो, फापर, गहु, चिनो, कागुन, जनालो र जौ मुख्य बालिको रुपमा रहेको छ ।

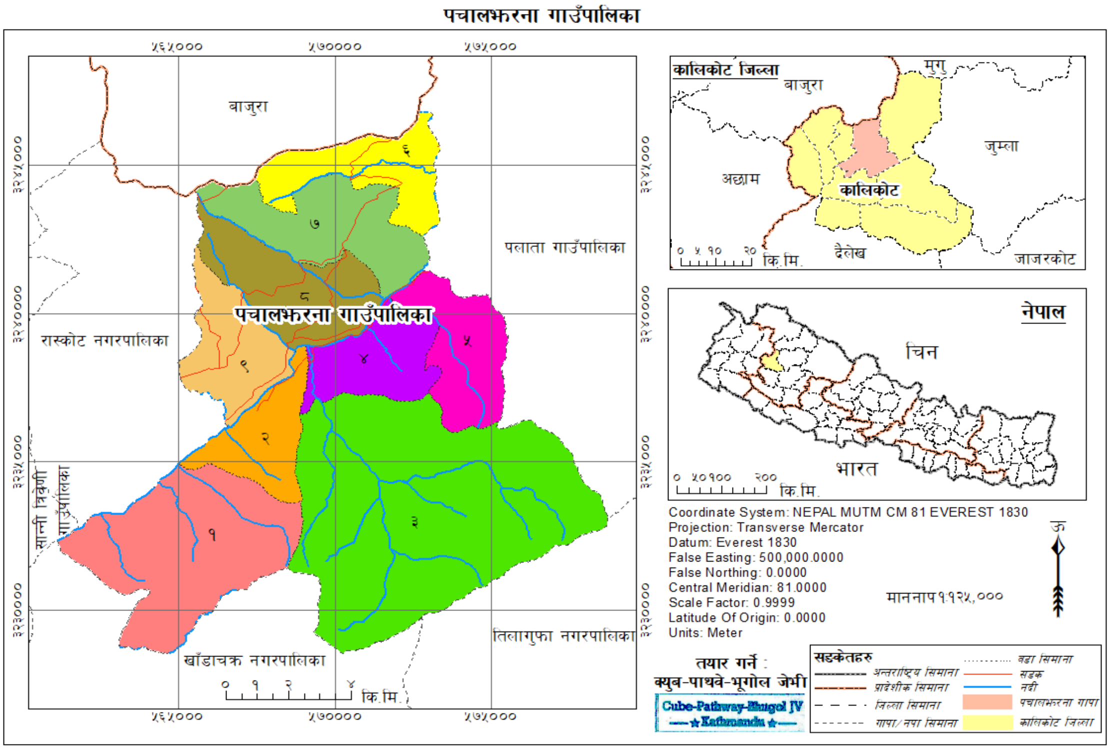

चित्र २: पचालझरना गाउँपालिकाको भौगोलिक अबस्थिति

वडागत घरधुरी तथा जनसंख्या :

यस गाउँपालिकामा २०७६ को घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार जम्मा जनसंख्या १५४९७ (७६९५ महिला र पुरुष ७८०२) रहेको छ। साथै २०७६ को घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार २३९८ घरधुरीहरु रहेको छ। यस गाउँपालिकाको जनधनत्व ९३ जना प्रति वर्गकिलोमिटर रहेको छ। २०७६ को घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या वडा न. ७ मा (२४१८) र सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या वडा ४ मा (११७६) रहेको छ। यस गाउँपालिकाको वडा अनुसार जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण तलको तालिका २ मा दिइएको छ।

तालिका २: वडा अनुसार जनसंख्या तथा घरधुरी

वडा नं.	२०७६ को घरधुरी सर्वेक्षण			
	घरधुरी	जनसंख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा
१	२६९	७७३	८१४	१५८७
२	२१६	६४६	६१८	१२६४
३	२९५	८२३	८६६	१६८९
४	१९७	५७६	६००	११७६
५	३१५	९७७	१०५१	२०२८
६	२७४	११३०	११२०	२२५०
७	३३०	१२३०	११८८	२४१८
८	२९६	९३२	९१२	१८४४
९	२०६	६०८	६३३	१२४१
जम्मा	**२३९८**	**७६९५**	**७८०२**	**१५४९७**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७६

पेशागत विवरण :

गाउँपालिका पार्श्वचित्र २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकाको प्रमुख पेशा कृषि, पशुपालन तथा व्यापार रहेको छ। औषत रुपमा जागिरबाट वार्षिक २६१३२, कृषिबाट १७०८७, बैदेशिक रोजगारबाट १२००००, दैनिक ज्यालादारीबाट ३८८९, व्यापारबाट १५८३७ आम्दानी हुने देखाएको छ। बेदेशिक रोजगार अन्तर्गत १२३ जना भारत, १२५ खाडी मुलुक, २ जना कोरिया, २ जना जापान र २ जना अन्य देशमा गएका छन्।

कृषि तथा पशुपालन :

यस गाउँपालिकामा कृषि (धान, मकै, कोदो) बाहेक तरकारी, फलफुल, मसला बाली, तेलबाली लगायतको वस्तुहरुको पनि उत्पादन हुन्छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ३६२१ मे. ट. धान, ९९५१मे. ट. मकै, ३०२६ मे. ट. गहु, २४६० मे. ट. कोदो, ८८६ मे. ट. जौ, ५० मे. ट. फापर आदी उत्पादन भएको छ । साथै १०५० क्वीन्टल आलु, १५१ क्वीन्टल बन्दा, ९० क्वीन्टल काउली, १९९ क्वीन्टल स्याउ, १२५ क्वीन्टल आँप, २१ क्वीन्टल अदुवा, १२८ क्वीन्टल बेसार उत्पादन भएको छ ।

घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ३४०३ गाई, ३७१२ गोरु, ७७६० बाखा, ३३०८ भेडा, २४९ घोडा, २२३ खच्चर, २२४ सुगुर, ४३२४६ कुखुरा, १०९ हाँस, ५६८ खरायो रहेका छन् ।

पर्यटन (प्रशिद्ध स्थलहरु) :

यस गाउँपालिकामा पर्यटकिय स्थलहरु प्रसस्तै रहेका छन् । जसमध्ये कुलि झरना, पुग पाटन, पंगेली, कोटछहरा, पहरपाटा झरना, नौमुले पर्यटकिय स्थल, पचालझरना, उनिकोट दरवार भारपाटा, पचाले देवता, मस्टो देवता, कालाशिला मन्दिर, जलकुण्ड मुग्राह, पंगेली पर्यटकिय क्षेत्र, गुफा नाउला, सिमाष्टा, बयल झर्ना, खोदाई मन्दिर, आदि रहेका छन् । मठ मन्दिर, ताल तलैया, छहरा, आदिको पहिचान गरि पर्यटन विकासका लागी पचालझरनाको विकाससंग समन्वय गराउन सके विकासमा टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

यातायत पहुँच :

यस गाउँपालिकामा कहि पक्कि त कहि कच्चि सडकहरुको अवस्था रहेको छ । यस गाउँपालिका अन्तर्गत ९० कि.मि. कच्चि सडक रहेको छ । भाडाका जीपहरु करिव १० वटा, ट्राक्टर ३०, ट्रक १० वटा रहेका छन् । गाउँपालिकाको लगभग सवै वडाहरुमा ग्रामीण कृषि सडकको पहुँच पुगेको अवस्था छ । हाल यस गाउँपालिकामा एउटामात्र अस्थायी रुपमा बसपार्क रहेको छ ।

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु :

यस गाउँपालिकाको घाटाचौर, मातडी, लाफापुल, घुरावगर, फुगाड, खोलीबजार मुख्य बजार तथा व्यापारिक केन्द्रहरुको रुपमा रहेको छ । यसै क्षेत्रहरुबाट आवश्यक सर सामानहरु अन्य ठाउँहरुमा लगिने तथा गाउँमा भएका खाद्यन्न साथै फलफुलहरु पनि बिक्रि गर्ने गरिन्छ ।

विद्युत सुविधा :

यस गाउँपालिकाको मुख्य वत्तिको श्रोत भनेको सौर्य टुकि तथा सोलार वत्ति रहेको छ । जस अन्तर्गत जम्मा १९५९ घरधुरीले यसको प्रयोग गर्छन् । यस गाउँपालिकामा ५० किलो वाटको

लाफागड लघु जलवित्त आयोजना पनि रहेको छ । यसैगरि जल बिद्युतबाट विजुली बाल्ने परिवार ६२ घरधुरी रहेको देखिन्छ । र १२० घरधुरिले मटितेल र २५७ घरपरिवारले ब्याट्रि प्रयोग गर्ने गरेको तथ्यांक देखिएको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाई :

यस गाउँपालिकाको सब घरपरिवारलाई पाइपबाट खानेपानीको पहुँच पुगेको छैन । यस गाउँपालिकामा जम्मा २६ वटा खानेपानी आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा निजि धाराको पानि खाने १३० घर परिवार, सार्वजनिक/सामुदायीक श्रोतबाट २२४३ र अरुको निजिमा खाने २५ घर परिवारहरु रहेका छन् । जसमध्ये २१७७ घरधुरिले पाइप वा धारा, मुल कुवा १३९ र नदी वा खोलाको पानी खाने ८२ घरपरिवार रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा चर्पिको अवस्था हेर्दा जम्मा ४९ वटा पक्कि चर्पि, ३९ वटा अर्ध पक्कि, र १२ वटा अस्थायी चर्पि रहेको छ ।

शिक्षा :

यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये १५४९७ जनसंख्या मध्ये कुल साक्षर ६९.७९ रहेको छ जस मध्ये ६८.६९ प्रतिशत महिला र ७० प्रतिशत पुरुष रहेको देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा माध्यमिक तह पास गर्ने जम्मा १०२२ जना, स्नातक ४१, स्नातकोत्तर १९, प्राविधिक तह ४५ जना रहेका छन् ।

स्वास्थ्य :

यस गाउँपालिकामा जम्मा ३ वटा प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी, १ वटा सामुदायीक स्वास्थ्य इकाइ, १ वटा सामुदायीक स्वास्थ्य चौकी, ६ वटा आधारभुत स्वास्थ्य सेव केन्द्रहरु रहेका छन् ।

बैक, वित्तीय संस्था :

यस गाउँपालिकामा ३ वटा बहुउद्देश्यीय सहकारी, ४ वटा कृषि सहकारी, २ बचत सहकारी गरि जम्मा ९ वटा वित्तीय संस्थाहरु रहेका छन् । यसका साथै नविल बैंकले गाउँपालिकाको राम्नाकोटमा साखा खोली सेवा प्रवाह गरिरहेको छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ६१ प्रतिशत घरपरिकारको बैंकमा खाता रहेको छ ।

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

नवगठित गाउँपालिका/गाउँपालिकाको पहिलो निर्वाचन २०७४ वैशाख ३१ गते सम्पन्न भई हाल सोही निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू मार्फत् गाउँपालिकाको कार्य संचालन भई आएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिका ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको कार्यालयमा

२०७८ चैत्र महिनासम्म कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरूको संख्यात्मक विवरण देहायअनुसार रहेको छ ।

तालिका ३: पचालझरना गाउँपालिकाको मानव संसाधन अवस्था

क्र.सं.	पद/शाखा	स्वीकृत दरवन्दी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१	प्रशासन	१३	५	८
२	प्राविधिक	७	१	७
३	कृषि तथा पशु सेवा	८	२	६
४	शिक्षा	२	१	१
	जम्मा	**३०**	**९**	**२२**

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पतिको अवस्था

यस पचालझरना गाउँपालिकाको आफ्नै कार्यालय भवन निमार्णाधिन अवस्थामा रहेको छ । सवारी साधन अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा एम्बलुलेन्स १ र मोटरसाइकल २० थान रहेको छ । यस गाउँपालिका तथा सबै वडाहरुमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरु रहेका छन् ।

तालिका ४: गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको विवरण

क्र.सं.	भौतिक सम्पत्ति	संख्या	कैफियत
१	मोटरसाइकल	२०	
२	एम्बलुलेन्स	१	
३	ल्यापटप	१०	
४	डेक्सटप कम्प्युटर	५	
५	फोटोकपि/प्रिन्टर	१३	
६	टेबुल, कुर्सी, सोफा	१२०	
७	स्टील दराज	१५	

यस गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेको जग्गा तथा स्वामित्व र क्षेत्रफलको विवरण तलको तालिका ५ मा प्रश्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५: गाउँपालिकाको स्वमित्वमा भएको वा भोगचलनमा रहेका जग्गाको विवरण

क्र.सं.	जग्गा रहेको स्थान	स्वामित्व रहेको	क्षेत्रफल वर्ग मिटर
१	पचालझरना	समुदाय	८०००
२	खोदाई माड्ु	आधारभुत स्वास्थ्य चौकी	३१००
३	काझखेत	वडा कार्यालय	३४०
४	देहड्ुमाड्ु, कौसी डाडा	वड कार्यालय	०.०६०
५	स्वास्थ्य चौकी रहेको स्थान	आफ्नै	१४९०
६	वर्थिङ सेन्टर रहेको स्थान	आफ्नै	५००
७	लट्कारीया	गाउँपालिका	१५००

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

यस परिच्छेद तीनमा गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना, समस्या तथा चुनौतिहरुलाई शीर्षकगत रुपमा विस्तृत विश्लेषण गरिएको छ । यस विश्लेषणबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना र पहिचानमा सुधार गर्न यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले महत्वपूर्ण सहयोग गर्ने छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानले अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहलाई वित्तीय अधिकार अन्तर्गत निम्नानुसार राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ । चित्र ३ मा राजस्व अधिकारहरुलाई देखाइएको छ ।

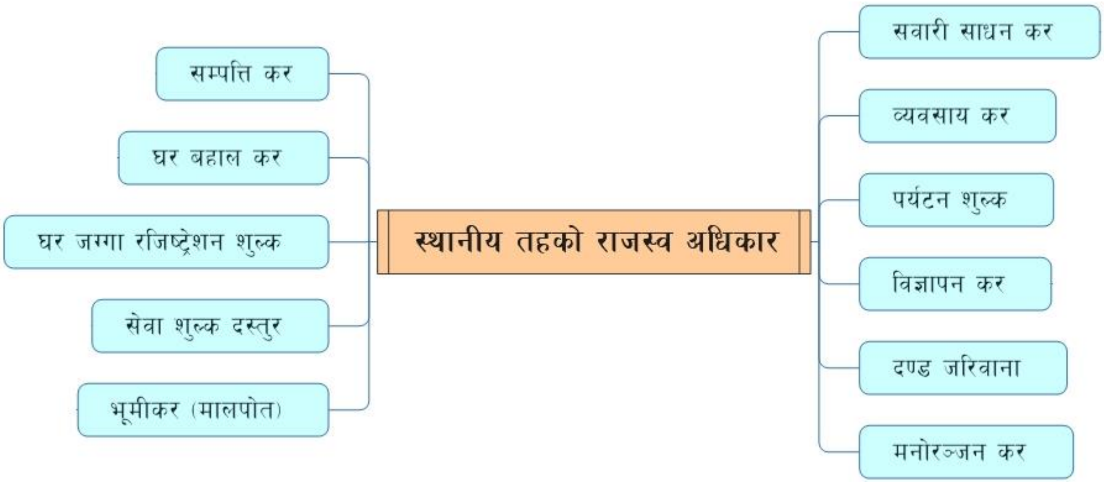

चित्र ३: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार

३.१.२ कानूनी व्यवस्था

संघीय कानून अन्तर्गत स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ :

क) गाउँपालिकाको एकल अधिकार:

१) कर

- **सम्पत्ति कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (

मालपोत) लगाउनु पर्ने । ऐनमा “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म पर्ने । *(आर्थिक ऐन, २०७५ र केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५ बाट संशोधित व्यबस्था)*

- **भूमि कर (मालपोत):** आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमि कर लगाउने । तर, सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाउन नपाइने । *(आर्थिक विधयक २०७५ बाट संशोधित व्यबस्था)*
- **घर जग्गा बहाल कर:** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको अवस्थामा लगाउने घर जग्गा बहाल कर ।
- **व्यवसाय कर:** पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ।
- **सवारी कर:** टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्सामा ।
- **जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे वापत ।

२) शुल्क

- **बहाल बिटौरी शुल्क:** आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग वापत ।
- **पार्किङ् शुल्क:** आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारी साधनलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए वापत ।

३) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, बञ्जी जम्प, प्याराग्लाईडिङ्ग, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, जीपफ्लायर आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुदसम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ।
- गाउँपालिकाद्वारा निर्माण, संचालन वा व्यबस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा (खानेपानी, बिजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यबस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायमशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि) ।
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क ।
- सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।

४) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर

- एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग ।
- ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग ।

- नक्सा पास दस्तुर
- पञ्जीकरण व्यबस्थापन दस्तुर
- वडा मार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

५) बिक्री गर्न सक्ने (केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यबस्था)

- आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

६) सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।
- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

२) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४)) :

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यबस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यबस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क

- स्थानीय स्तरमा जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रशोधन र बजार व्यबस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहको पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीय कानून (अन्तर सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४) ले स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यबस्था (आर्थिक ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यबस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर नगरपालिका वा गाउँपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र नगरपालिका वा गाउँपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र नगरपालिका वा गाउँपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर नगरपालिका वा गाउँपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम नगरपालिका वा गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने
- आयोगले निर्धारण गरेको निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) राजस्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने
    - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने

- ○ स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने
- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत
  - ○ प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने

(ग) अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदानः खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिशमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- सशर्त अनुदानः कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- समपूरक अनुदानः पूर्वाधार विकाससम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- विशेष अनुदानः कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागी संघ र प्रदेशबाट

(घ) वैदेशिक सहायतता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यका लागी ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त व्यबस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानूनमा उल्लेख बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यबस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यबस्थाहरू रहेका छन् ।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यबस्था)
- कर नलाग्ने : कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट सञ्चालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यबस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीबाट गर्न सक्ने ।

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकालाई प्राप्त कानूनी अधिकारको आधारमा सम्भाव्य आय शीर्षकहरूको परिचालन अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । यसले गाउँपालिकामा सम्भावना भएका आयका शीर्षकहरूको संभाव्यता, संकलनको अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई देखाउँछ । तालिका ६ मा आयका शीर्षक र संभावनाहरु प्रश्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	**आयका शीर्षक**	**सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)**	**दर निर्धारण (भएको/नभएको)**	**संकलन भएको/ नभएको**
(क) कर तर्फ				
१	भूमि कर (मालपोत)	छ		
२	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	नभएको
३	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
४	घर जग्गा बहाल कर	छैन	नभएको	नभएको
५	व्यवसाय कर	छ	नभएको	नभएको
६	जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	छ	नभएको	नभएको
७	विज्ञापन कर	छ	नभएको	नभएको
८	मनोरञ्जन कर	छ	नभएको	नभएको
(ख) अन्य राजस्व				
१	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	छैन	नभएको	नभएको
२	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छैन	नभएको	नभएको
३	नक्सापास दस्तुर	छ	नभएको	नभएको
४	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	छ	भएको	भएको
५	बहाल बिटौरी शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
६	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
७	अस्पताल संचालन	छ	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका शीर्षक	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारण (भएको/नभएको)	संकलन भएको/ नभएको
८	फोहरमैला व्यबस्थापन शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
९	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	छ	
१०	स्थानीय विद्युत् महसुल	छ	भएको	भएको
११	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीप फ्लाईर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवा शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
१२	निर्माण, संचालन र व्यबस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला,पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि)	छैन	नभएको	नभएको
१३	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
१४	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म)	छ	नभएको	नभएको
१५	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
१६	वडा मार्फत् गरिने सिफारिश तथा	छ	भएको	भएको

क.सं.	आयका शीर्षक	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारण (भएको/नभएको)	संकलन भएको/ नभएको
	प्रमाणित दस्तुर			
१७	दण्ड जरिवाना	छैन	नभएको	नभएको

३.३ आन्तरिक स्रोततर्फका राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

गाउँपालिकाले आन्तरिक स्रोत अन्तर्गत राजस्व विभिन्न शीर्षक अन्तर्गत राजस्व संकलन गर्न सक्नेछन जस अनुसार प्रमुख क्षेत्रहरु राजस्व र विज्ञापन करका विभिन्न शीर्षक अनुसार कर वा दस्तुर लगाउन सक्नेछ (चित्र ४)।

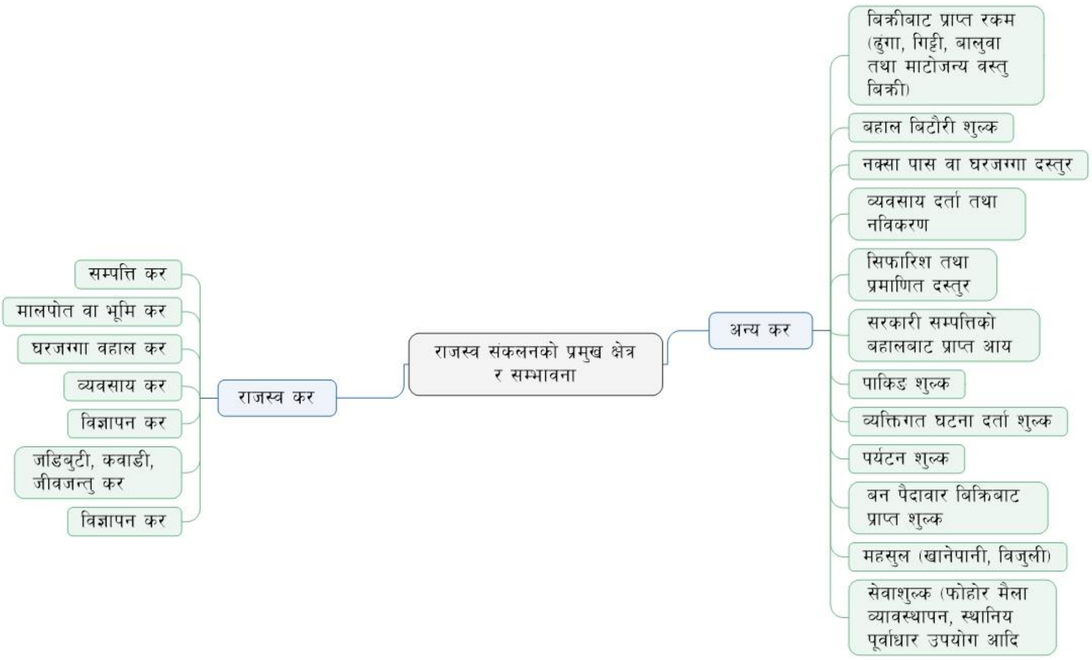

चित्र ४: राजस्व तथा करका विभिन्न शीर्षकहरु

३.३.१ कर राजस्व

क. सम्पत्ति कर

हालको अवस्था:

यस गाउँपालिकाले हालसम्म कानूनी प्रावधान अनुरुपको सम्पत्ति कर लागु गरेको छ। विगतको आ.व. २०७५/७६ देखि सम्पत्ति कर (तत्कालिन एकीकृत सम्पत्तिकर) लागू गर्ने उद्देश्य अनुरुप सम्पत्ति कर सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम संचालन गर्नुका साथै आवश्यक सफ्टवेयर

जडान गरिएको छ । सोही आ.व. देखि लागू हुने गरि एकीकृत सम्पत्तिकरको प्रावधानमा परिमार्जन गरिए संगै केही अन्यौलताका कारण यो कर लागु नभएको बुझिन्छ ।

गाउँपालिकाको आ.व. २०७६/७७ को आर्थिक ऐनमा सम्पत्ति करलाई घर करको शीर्षकमा संकलन गरिएको छ । यसको साथै नागरिक वडापत्रमा एकिकृत सम्पत्ति कर सम्बन्धी उल्लेख गरिएको छ । सम्पत्ति करलाई घर करको शीर्षकमा राखेर संकलन गरेको छ । हालसम्म यस शीर्षकमा राजस्व संकलन भएको छैन ।

संभाव्यताः

गाउँपालिकाको प्रोफाइल २०७६ अनुसार यस गाउँपालिकामा कुल २३९८ घरधुरीहरु रहेका छन् । विद्यमान कानूनी व्यबस्था अनुसार घर तथा घरले चर्चेको जग्गा र अधिकतम सो जग्गा बराबरको थप जग्गामा मात्र सम्पत्ति कर लाग्ने व्यबस्था रहेको छ । गाउँपालिका प्रोफाइलमा उल्लेख भए बमोजिम कुल घरधुरीका स्वामित्वमा भएका घरहरुलाई घरहरूलाई पक्कि, अर्ध पक्कि, कच्चि, र झुप्रा गरी ४ समूहमा विभाजन गरीएको छ । यी चार किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ । सम्पत्ति कर अन्तर्गत यस गाउँपालिकाले कुल रु ३ लाख ६८ हजारसम्म राजस्व संकलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका ७: सम्भावित सम्पत्ति कर

घर सम्बन्धी विवरण	घर संख्या	करको दर	सम्भाव्य कुल आय रु.
पक्कि	३४	५००	१७०००
अर्ध पक्कि (टिनको वा स्लेट)	५१	२००	१०२००
कच्चि (खरको छाना भएको)	२२७२	१५०	३४०८००
झुप्रा	४१	—	—
जम्मा	**२३९८**		**३६८०००**

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सुधारका पक्षहरूः

सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागी यस गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने विषयहरू निम्न अनुसार रहेको देखिन्छः

- ❖ गाउँपालिका भित्रका सम्पुर्ण घरधुरी हरुलाई सम्पत्ति करको दायरा भित्र ल्याउने ।
- ❖ सम्पत्ति कर तथा मालपोत कर छुट्टाछुट्टै निर्धारण गर्ने ।
- ❖ घर करको रुपमा लिइएको सम्पत्ति करलाई सम्पत्ति कर नै उल्लेख गरी प्रगतिशिल करको दर निर्धारण गरि समावेश गर्ने ।

- ❖ सम्पत्ति कर सम्बन्धी पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूका लागी तालिम संचालन गर्ने ।
- ❖ सम्पत्ति कर सम्बन्धी आम जनताहरूलाई सञ्चारका विभिन्न माध्यमबाट सूचित गर्ने ।
- ❖ सम्पत्ति कर सम्बन्धी सफ्टवेयर सबै वडाहरूका कम्प्युटरमा राखेर गाउँपालिका कार्यालय तथा सबै वडारूबाट संकलन गर्ने ।

ख. मालपोत वा भूमि कर

हालको अवस्थाः

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार सम्पत्ति कर वा घर जग्गा कर लगाइने र असुल उपर गरिनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । ऐनमा सम्पत्ति करलाई घर कर भनी लेखिएको छ भने मालपोत करलाई मालपोत दस्तुर शीर्षक दिइएको छ । जग्गाको विभिन्न वर्गिकरण अनुसार कर संकलन गर्ने नियममा उल्लेख गरिएको छ। जस अनुसार बारी र खेतलाई परम्परागत विधि अनुसार अब्बल, दोयम, सीम र चाहार गरी चार-चार समूहमा वर्गीकरण गरि सो जग्गाको क्षेत्रफल अनुसार कर संकलन गर्ने व्यबस्था गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा जम्मा मालपोत वा भुमि कर तिर्नेहरुको संख्या ९०० मध्ये ५०० ले कर तिरेको पाइएको छ । यस गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत कुल रु २ लाख रकम संकलन भएको थियो ।

संभाव्यताः

इसिमोडले २०२० मा प्रकाशित गरेको नेपालको राष्ट्रिय भूमि आवरण (National land cover, 2020) अनुसार यस गाउँपालिकाको जम्मा ४५ वर्ग किमि क्षेत्रफल कृषि भूमिले ओगटेको छ। यस नगरपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार १००० वर्ग मि. को रु ५ करको दरले कर हिसाव गर्दा रु. २ लाख २५ हजार रकम देखिन्छ तर यसमा सरकारी जग्गा पनि हुन सक्ने अनुमानले कुल रकमलाई १ प्रतिशत कम गर्दा कुल रु. **२ लाख २२ हजार ७ सय ५०** हुन आउँछ ।

सुधारका पक्षहरूः

यस सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गर्दा सुधारका पक्षहरू निम्नानुसार छन् :

- ❖ गाउँपालिकाले मालपोत कार्यालयसँग समन्वय गरी जग्गा धनी र जग्गाको तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्ने ।
- ❖ करको दर निर्धारण गर्दा मुख्य बजार क्षेत्र तथा सडक पहुँच भएका बढी मूल्य जाने क्षेत्रहरुमा करको दर बढी र बस्ती तथा सडकको पहुँच नभएका क्षेत्रमा करको दर कम गर्ने ।
- ❖ मालपोतको करको दर निर्धारण गर्दा प्रगतिशील कर प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

ग. घर (जग्गा) बहाल कर

हालको अवस्था:

गाउँपालिकाको चालू आर्थिक ऐन तथा अनुसूची अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर, भवन, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहाल दिएकोमा १० प्रतिशतका दरले घर बहाल कर लगाई असुल उपर गरिनेछ भन्ने उल्लेख गरेको छ । गत वर्ष २०७७/२०७८ मा घरजग्गा बहाल कर शीर्षकमा कुल रु २५ हजार संकलन भएको थियो ।

संभाव्यता:

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा थोरै संख्यामा मात्र घर बहालमा बसेकाका छन् । जस अनुसार कुल ३२ घर परिवार मात्र भाडाको घरमा बन्दै आएका छन् । उक्त ३२ परिवारले भाडा वापत औषत २००० प्रति कोठाको दरले वार्षिक करिब रु. ७ लाख ६८ हजार आम्दानी हुँदा उक्त रकमको १० प्रतिशत कर लिंदा रु **७६ हजार ८ सय** कर प्राप्त हुन सक्ने अनुमान रहेको छ ।

तालिका ८: घरभाडा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	घर संख्या	औषत घर बहाल दर
१	निजि	२२९६	
२	भाडामा	२४	२००० प्रति कोठा
३	संस्थागत	०	
४	सुमुम्वासी	८	

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सुधारका पक्षहरू:

गाउँपालिकाद्वारा घर जग्गा बहालमा लगाउने र वस्ने व्यक्तिहरुको विवरण अद्यावधिक गर्ने र सोही अनुसार कर असुलीका लागी सूचित गर्ने ।

घ. व्यापार व्यवसाय कर

हालको अवस्था:

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यापार, व्यवसाय र सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारका आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यबस्था उल्लेख गरेको छ । आर्थिक ऐनको अनुसचीमा विभिन्न व्यवसायमा लाग्ने व्यवसाय कर सम्बन्धी उल्लेख गरेको छ । साथै नयाँ

व्यवसाय दर्ता र नवीकरण सम्बन्धी कार्यविधि २०७५ पनि जारी गरेको छ। यस पचालझरना गाउँपालिकाले आ.व ७७/७८ मा राजस्व संकलन गरेको देखिदैन।

संभाव्यता:

यस गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्र भित्र जम्मा १५७ घरपरिवारहरु व्यापार व्यवसाय गर्दै आएका छन् । व्यापार व्यवसायको किसिम र व्यापारि संख्याहरु तालिका ९ मा अनुमान गरिएको छ। यस शीर्षकबाट आ.व. करिव **५७ हजार ९ सय** जति रकम उठ्न सक्ने अनुमान तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९: व्यापार व्यवसायबाट उठ्न सक्ने अनुमानित कर

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या	करको दर	कुल अनुमानित कर
१	फर्निचर उद्योग	३	१५००	४५००
२	कपड उद्योग	३	५००	१५००
३	खुद्रा पसल	५	१०००	५०००
४	खुद्रा व्यापार	३	१०००	३०००
५	पानी घट्ट मिल	१०९	१००	१०९००
६	मिल	४	१०००	४०००
७	कृषि फर्म तथा नर्सरी	२४	१०००	२४०००
८	मेडिकल	१	१५००	१५००
९	फलफुल प्रशोधन केन्द्र	१	१०००	१०००
१०	जडिबुटी प्रशोधन केन्द	१	१०००	१०००
११	अन्य	३	५००	१५००
	जम्मा	**१५७**		**५७९००**

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सुधारका पक्षहरू:

गाउँपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागी निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ (चित्र ५)।

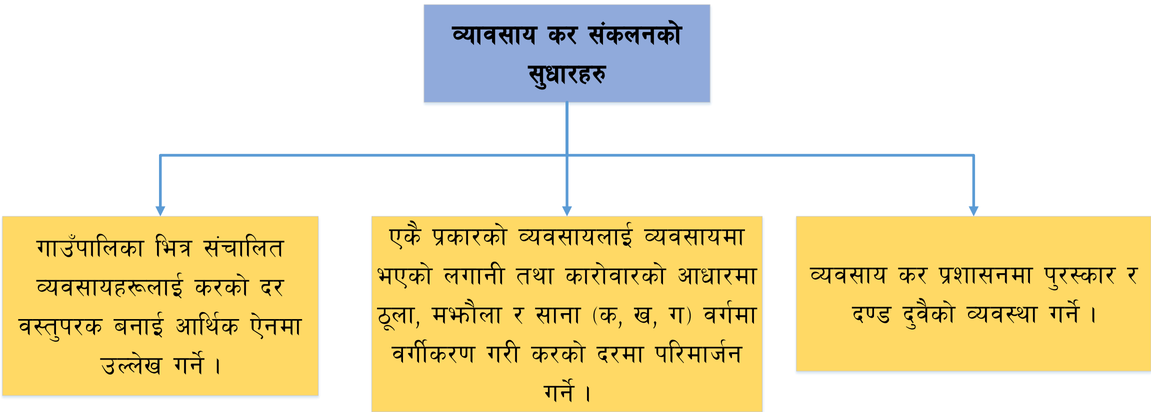

चित्र ५: व्यवसाय कर संकलनको सम्भावित सुधारहरु

ङ. जडीवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर

विद्यमान अवस्थाः

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा गाउँपालिकाका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडिबुटी, बनकस, कवाडी माल, र प्रचलित कानूनले निषेध गरिएको जीवजन्तु बाहेकका मृत वा मारीएका जीवजन्तुको हाड, सिङ, प्वाख, छाला, तथा अन्य कवाड सिसा आदीको शुल्क लगाईने उल्लेख गरेको छ । यस गाउँपालिकामा जडीजुटी प्रशोधन तथा संकलनको धेरै संभावना भएपनि यस गाउँपालिकाले हालसम्म कुनै रकम संकलन गरेको छैन ।

सम्भावनाः

यो गाउँपालिकामा महत्वपूर्ण जडिबुटिहरु पाइन्छ जस मध्ये जटामसी, सिलाजित, गन्नाइनो चिराइतो, तितो पाँच औले, सतुवा विदा, सेतो चिनी, चिराइटो, टिमुर, कटुकी, बसो, सुगन्दवाल, पदमचाल, बव लसुन, घोडताप्रे, पाखनवेद, बोझो, पोकचाल्नु मुख्य हुन् र यसको व्यबसायिक कारोवार गर्न सकिन्छ । गाउँपालिकाले यसको लागी कर निर्धारण पनि गरेको छ । तर यसको अध्ययन तथा बजार बारे पनि राम्रो अध्ययन भैनसकेको हुनाले यसबाट बिक्रि वितरण गर्न सकेको छैन । यस शीर्षकमा गाउँपालिकाबाट करिव रु १ लाख ९१ हजार जति संकलन हुने संभावना देखिन्छ ।

तालिका १०: जडीवुटी, कवाडी, जीवजन्तु करको विवरण

क.सं.	बस्तुहरु		अनुमानित कुल संकलन (परिमाण केजि)	औषत कर दर	अनुमानित मुल्य
१	जडिबुटी जन्य वस्तुहरु	तिते	१००००	५०० प्रति क्विन्टल	५०००
		सतुवा	५०००	१००० प्रति क्विन्टल	५०००
		पाखनवेत	५०००	१०० प्रति क्विन्टल	५००
		बन लसुन	१०००	५००० प्रति क्विन्टल	५०००
		सिलाजित	१०००	५०० प्रति क्विन्टल	५००
		पदमचाल	५००	२० प्रति किलो	१००००
		टिमुर	२०००	२० प्रति किलो	४००००
२	कवाडी जन्य बस्तुहरु		१०००	१० प्रति किलो	१०००००
३	जिव जन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख		५०	५० प्रति किलो	२५०००
कुल जम्मा					**१,९१,०००**

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु:

कवाडी, जडिवुटी र जीवजन्तु कर संकलनमा सुधार ल्याउनका लागी निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- ❖ गाउँपालिका क्षेत्रमा संकलन तथा व्यवसायिक उपयोग हुने परिमाण सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक संकलन गर्ने ।
- ❖ महत्वपूर्ण जडिबुटिहरु व्यवसायीक कारोवार गर्नको लागी संम्भावित क्षेत्रहरुको अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने ।
- ❖ जडिबुटिहरु संकलन गर्दा दिगो विकासको अवधारणालाई अवलम्वन गर्ने ।

च. विज्ञापन कर

हालको अवस्था:

यस गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा विज्ञापन कर सम्बन्धी व्यबस्था साथै करको दर समेत उल्लेख गरिएको छ । उक्त कानून अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचार–प्रसार आदि राख्न दिने साइन बोर्ड/होडिङ बोर्ड आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यावस्था छ । संघीय कानून अनुसार विज्ञापन कर प्रदेश सरकारसंग बाँडफाँड हुने कर हो । विज्ञापन करको दर निर्धारण तथा संकलन गाउँपालिकाले गर्दछ र उक्त संकलित रकम मध्ये ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारले र वाँकि स्थानीय सरकारले लिने व्यावस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले पर्यटकीय सम्भावना रहेका स्थानहरू, सडकका छेउमा होर्डिङ्ग बोर्ड राखेर विज्ञापन कर संकलन गर्न सक्ने छ ।

गाउँपालिकाले पर्यटकीय सम्भावना रहेका स्थानहरू, सडकका छेउमा होर्डिङ्ग बोर्ड राखेर विज्ञापन कर संकलन गर्न सक्ने छ ।

संभाव्यता:

गाउँपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामाग्री सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक नभएकाले आगमी आ.व.मा अनुमानित रु. १ लाख ५० हजार सम्म संकलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ । यदि १ लाख ५० हजार संकलन हुने हो भने यस गाउँपालिकाले जम्मा ९० हजार (६० प्रतिशत) रकम पाउने देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामाग्री सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक छैन । यस गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य ब्यपारीक केन्द्रहरुमा विज्ञापन सामाग्रीहरु स्थापना हुने क्रममा रहेका छन् । गाउँपालिकामा सडक र बजारको विकास र विस्तारसँग विज्ञापन सामाग्रीको बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

सुधारका पक्षहरु निम्नानुसार गर्न सकिन्छ:

- ❖ विज्ञापनका लागी उपयुक्त स्थानहरूको बारेमा तथ्याङ्क संकलन गर्ने ।
- ❖ विज्ञापन प्रवर्धनका लागी राष्ट्रिय, प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय व्यवसायीसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- ❖ विज्ञापन एजेन्सीहरुसँग परामर्श र समन्वय गरी विज्ञापन सामाग्री जडानका लागी अनुरोध गर्ने ।
- ❖ विज्ञापनका सामग्री तथा प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ तथ्यांक लगत राख्ने ।
- ❖ विज्ञापनका सामाग्रीको साइज (आकार) अनुसार विज्ञापन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- ❖ सम्भाव्य स्थानहरुमा विज्ञापन प्रवर्द्धनको वातावरण तयार गर्ने ।

छ. साना सवारी कर

हालको अवस्था:

यस गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा सवारी साधन दर्ता तथा वार्षिक सवारी कर सम्बन्धी व्यबस्था साथै करको दर समेत उल्लेख गरिएको छ । तर प्रदेश कानून स्वीकृत भइ सो कानूनमा व्यवस्था भएमा सोहि अनुसार हुने उल्लेख छ । यस गाउँपालिकामा दैनिक रुपमा आवतजावत गर्ने जम्मा १० वटा जीप रहेका छन् । गत आ.व.मा रकम संकलित भएको थिएन । जीप नविकरण तथा दर्ताबाट वार्षिक राजस्व संकलन भएपनि यस्को राजस्व प्रदेश सरकारले लिने गरेको छ र स्थानीय तहमा राजस्व बाँडफाँड मार्फत आउने गर्दछ ।

तालिका ११: साना सवारी साधन तथा अनुमानित संख्या

क्र.सं.	सवारी साधन	हालको संख्या	वार्षिक कर	जम्मा कर	कैफियत
१.	जीप	१०	२१०००	२१००००	१५०० सिसिसम्म
	जम्मा	**१०**			

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

संभाव्यता:

भौगोलिक रुपले पनि विकट र पहाडी क्षेत्र भएकोले साथै नजिकका दुरिमा जानको लागी अन्य सवारी साधनहरु नभएकोले गर्दा साना सवारी साधन (रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा, टाँगा) उपयुक्त देखिन्छ । गाउँपालिका भित्र एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानको लागी साना खाले सवारी साधन छिटो र सस्तो हुनाले यहाँ धेरै नै सम्भाव्यता रहेको छ। यस गाउँपालिकाको जनसंख्या पनि क्रमिक बढ्दो रुपमा भएकोले भविश्यमा यहाँ साना सवारी साधनको संख्या बढ्ने अनुमाना गर्न सकिन्छ। यस शीर्षकमा जम्मा रु ५० हजारसम्म राजस्व उठ्न सक्ने अनुमान गरिएको छ।

सुधारका पक्षहरू:

- ❖ सबै साना सवारी साधनहरुको अध्यावधिक गरि करको दायरामा ल्याउने ।
- ❖ साना सवारी साधनहरु सकेसम्म विद्युतिय प्रविधिको चलन चल्तिमा ल्याउने ।
- ❖ भाडा दर उपयुक्त कायम गर्ने ।

३.३.२ अन्य/गैर राजस्व

क) बिक्रीबाट प्राप्त रकम (स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा माटोजन्य वस्तु बिक्री)

हालको अवस्था :

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा र माटो बिक्री गरि कर उठाउन सक्ने प्रावधान रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ संशोधनसँगै यस शीर्षकको राजस्व उठाउन गाउँपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने देखिन्छ । साविकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको मात्र व्यबस्था भएकोमा यस संशोधनसँगै वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको समेत व्यबस्था भएको छ र आवश्यकता अनुसार यी दुई अध्ययनको सिफारिशका आधारमा स्थानीय तहले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो वा स्लेट बिक्री गर्न सक्ने कानूनी व्यबस्था रहेको छ।

वन ऐन, २०७६ ले वन पैदावारको परिभाषा गर्दै वनमा रहेका वा पाइएका वा वनबाट ल्याइएका काष्ठ पैदावार, गैरकाष्ठ वन पैदावार वा चट्टान, माटो, नदिजन्य र खनिज पदार्थलाई सम्झनु पर्छ भनी व्यबस्था गरेकोले र नेपाल सरकारले गत श्रावणमा जारी गरेको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, व्यबस्थापन तथा विक्री सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ ले सार्वजनिक खोला, नालाको आफ्नै निर्णयले, खानीक्षेत्रको सम्वन्धित निकायबाट अनुमति प्राप्त गरेपछि आफ्नै निर्णयले र वन तथा चुरेक्षेत्रको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, संकलन र विक्री गर्दा सम्बन्धित निकायको सहमतिमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लिखित विधि अनुसार गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ । यसरी उत्खनन् र बिक्री वितरणबाट प्राप्त आयको ४० प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । यस शीर्षकमा हालसम्म रकम संकलन गरेको पाइदैन ।

सम्भावना :

यस पचालझरना गाउँपालिका भित्र तथा सिमानामा विभिन्न साना तथा ठूला खोलानाला रहेका छन् जसमध्ये कर्णाली नदी, बोलु खोला, बौरिया खोला, रेगिल खोला, काली गढ, लाफा गढ, माया गढ जस्ता साना तथा ठूला खोलानाला भएको हुनाले यहाँबाट वर्षेनी ठूलो रकमको नदीजन्य बस्तुहरु बिक्रि गरि रकम संकलन गर्न सकिन्छ । कर्णाली नदी बीच भागबाट वगेर गएको हुनाले यस शीर्षकबाट करिव रु. १० लाख जति रकम संकलन हुन सक्ने संभावना रहेको छ ।

सुधारका पक्षहरू :

गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरुको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागी पहल गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाल सरकारले हालै जारी गरेको ढुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन्, व्यबस्थापन तथा बिक्री वितरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन् र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । कानूनको मनसाय अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ । विभिन्न वातावरणीय पक्षलाई मध्यनजर गर्दै तल उल्लेखित सुधारहरु गरे अनुमानित राजस्व उठ्न सक्ने देखिन्छ ।

- ❖ वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेका मापदण्डभित्र रहेर मात्र उत्खनन् तथा बिक्री कार्य गर्ने गराउने ।
- ❖ ठेक्का नलाग्ने अवस्था भएमा गाउँपालिका आफैले संकलन गर्न सक्ने व्यबस्थाका बारेमा आवश्यक प्रावधान सहित निर्णय गर्ने ।
- ❖ ठेक्का नलागुञ्जेलका लागी गाउँपालिका स्वयम्ले रकम संकलन गर्ने ।

- ❖ गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा नियम विपरित संकलन गर्ने ठेकदारलाई कारबाही, दण्ड जरिवाना गर्न सकिने प्रावधान समावेश गर्ने ।
- ❖ संकलन कार्यको नियमित रुपमा अनुगमन गरी मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन् भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।

ख) बहाल बिटौरी शुल्क

हालको अवस्थाः

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार गाउँपालिका भित्र गाउँपालिकाले सञ्चालन गरेको हाटबजार वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचना उपयोग जर्न दिए वापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउन संकलन गर्न पाउने कानूनी व्यबस्था रहेको छ । तर यस विषयमा आर्थिक ऐनमा उल्लेख गरेको छैन ।

संभावनाः

बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरुको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित पालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरुको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्बप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ । यसरी सबै तथ्याङ्कहरू अपडेट गरी आगामी वर्ष यस शीर्षकमा करिब रू ५० हजार सम्म संकलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ ।

ग) वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रिबाट प्राप्त आय

हालको अवस्थाः

हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्रीवापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकाले हाल सम्म यस शीर्षकमा रकम लिएको पाईंदैन ।

सम्भावना :

यस गाउँपालिकामा जम्मा १६ वटा सामुदायिक वन, ३ कवुलियत वन र १ वटा धार्मिक वन रहेको छ। जसबाट ती वनहरुबाट बिक्रि हुने वन पैदावरको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक नभएकाले आगामी आ.व.मा प्रत्येक वनबाट औषत रुपमा रु ५००० का दरले कर संकलन गर्ने हो भने जम्मा रु. १ लाखसम्म संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ।

तालिका १२: गाउँपालिकामा भएका वन सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	वनको किसिम	संख्या	क्षेत्रफल	पाइने वोटविरुवा
१	सामुदायिक वन	१६	६४७०	सल्लो, चिउरी, वाफ्, चिमल, निगालो, सिसौ, खयर आदी
२	कवुलियत वन	३	२.६	चिउरी, टिमुर, गुरास आदी
३	धार्मिक वन	१	१.१२	वाफ्, गुरास, टिमुर आदी
	जम्मा	**२०**	**६४७४.६३**	

श्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वन तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने।
- सामुदायीक वन पैदावर बिक्रि तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्विकृत गर्ने।
- आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने।

घ) पार्किङ शुल्क

हालको अवस्था :

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार गाउँपालिकाको आफ्नो क्षेत्र भित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराए वापत पार्किङ शुल्क लगाउन सक्नेछ भनि उल्लेख छ। यस गाउँपालिकाले हालसम्म यस शीर्षक अन्तर्गत रकम संकलन गर्न सकेको छैन।

सम्भावना :

यस गाउँपालिका को स्वामित्वमा रहेको जग्गाहरु पार्किङको रुपमा रहेको भएतापनि व्यवस्थित गरेको देखिदैन। हाललाई अस्थायी रुपमा गाउँपालिकाको केन्द्र रहेको स्थान राम्नाकोटमा एउटा बसपार्क रहेको छ। यसलाई व्यवस्थित गरेमा पार्किङ शुल्क उठाउन सकिने देखिन्छ। अत: यसलाई व्यवस्थित गरेमा वार्षिक करीब रू २५ हजार सम्म पार्किङ शुल्क उठाउन सकिने देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गा सम्बन्धि विवरणहरू अद्यावदिक गर्ने ।

गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गाहरूमा पार्किङ्को उपयुक्त भए संरचनाहरु तयार गर्ने र पार्किङको लागी व्यवस्थित बनाउने ।

ङ) दर्ता तथा अनुमति दस्तुर

हालको अवस्था :

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहले एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग आदि कार्य गर्नको लागी अनुमति दिन र सो वापत दस्तुर संकलन गर्न सक्छन् । यसगाउँपालिकाले हालै मात्र घ वर्गका निर्माण इजाजत पत्रको लागी कार्यविधि तयार गरि लागु गरेको छ भने अन्यको हकमा भने दस्तुर संकलन कार्यविधि तयार गरि दस्तुर संकलन गर्ने प्रकृयामा रहेको छ । गाउँपालिकाले यस प्रकारको करलाई समेत व्यवसाय करकै दायारामा लिई आर्थिक ऐनको अनुशुची ३ मा करको दायरा हरू उल्लेख गरेको छ ।

सम्भावना :

गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६ अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र जम्मा १५७ घरपरिवारहरु व्यापार व्यवसाय गर्दै आएका छन् । अघिल्ला वर्षहरुमा यस शीर्षकमा रकम जम्मा भएको देखिएको छैन । आगामि आ. व. मा साना ठूला गरि ५० वटा व्यवसाय दर्ता हुने हो भने आर्थिक ऐनमा उल्लेख भएअनुसार व्यवसाय दर्ता सुल्क १५०० लिदा यस शीर्षकबाट करिव ७५ हजार जति रकम उठ्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- ❖ दर्ता तथा अनुमतीका लागी छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- ❖ आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्दा व्यवसायको वर्गिकरण गरेर गर्ने ।
- ❖ नयाँ व्यवसाय वा कारोवार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने ।
- ❖ अनुमति नलिई संचालनमा रहेका व्यवसायलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।

च) नक्सा पास दस्तुर

हालको अवस्था:

स्थानीय तहको आर्थिक ऐनमा स्थानीय पूर्वाधार र उपलब्ध गराइएको सेवामा सेवाग्राहीबाट तोकएको दर अनुसार सेवा शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्ने व्यबस्था गरेको छ । तर यस गाउँपालिकाले यस शीर्षकमा राजस्व संकलन गरेको छैन ।

सम्भावना :

गाउँपालिका भित्र नयाँ निर्माण हुने सबै घरहरूको विद्यमान कानूनी व्यबस्था अनुसार नक्सापास र पहिल्यै निर्माण भइसकेका घरहरूको हकमा आर्थिक ऐनमा व्यबस्था गरी अभिलेखीकरण गर्नु आवश्यक हुन्छ । आगामि वर्षमा कुल २३९८ घरधुरीको वार्षिक ५ प्रतिशतले नयाँ घर निमार्ण हुने हो भने १२० घरसंख्या हुन आउछ । घरको औषत ६०० वर्गफिटको क्षेत्रफललाई मान्ने हो भने र प्रति वर्ग फिट रु ५ का दरले कर लिदा अनुमानित दस्तुर रु ३ लाख ६० हजार सम्म संकलन हुन सक्ने अनुमानीत गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

नक्सापास तथा घर अभिलेखीकरण प्रक्रियालाई पहल गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसले गर्दा भवन निर्माण प्रक्रियालाई समेत नियमन गर्ने भएकोले यसलाई प्रभावकारी वनाउने तर्फ पहल गर्न जरुरी देखिन्छ ।

- आवश्यक मापदण्ड अनुसार नक्सापासको प्रावधान लागु गर्ने ।
- घरको तला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने र समयानुकुल दस्तुर पनि परिमार्जन गर्दै लैजाने ।
- घर अभिलेखीकरणका लागी मालपोत संकलन कार्यसँग आवद्ध गरी वार्षिक रुपमा अभियान सञ्चालन गर्ने ।

छ) सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर :

हालको अवस्था :

आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापद कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट सुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्दैआएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर वापत यस गाउँपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा कुल रु. १०४८५० जति संकलन गरेको देखिन्छ ।

तालिका १३: सिफरिसका प्रकार तथा शुल्कको दर निर्धारण

सिफारिसका प्रकारहरु	संख्या (वार्षिक)	करको दर रु.	कुल रकम (रु.)
नागरिक्ता सिफारिश	३९५	५०	१९७५०
पासपोर्ट	२७	२००	५४००
जग्गा पास	१९५	१५०	२९२५०
नाता प्रमाणित	२२२	१००	२२२००
अन्य सिफारिस	११३०	२५ औषत	२८२५०
जम्मा	१९६९		१०४८५०

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सम्भावना :

यस गाउँपालिकाको कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालयहरूबाट वार्षिक करिव १९६९ वटा विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित भएको छ । यसलाई आधार मानेर २५ प्रतिशत बढ्ने अनुमान गर्दा कुल राजस्व रु १ लाख ३१ हजार वैसठ्ठी सम्म आय संकलन हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू :

- ❖ सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने वा पैसा तिरेको भौचर जाँच गर्ने ।
- ❖ दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- ❖ विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर निर्धारण गर्ने ।
- ❖ वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षकसहितको विवरण तयार गर्ने ।

छ) पर्यटन शुल्क

हालको अवस्था :

यस गाउँपालिकामा ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुमा कुलि झरना, पुग पाटन, पंगेली, कोटछहरा, पहरपाटा झरना, नौमुले पर्यटकिय स्थल, पचालझरना, उनिकोट दरवार भारपाटा, पचाले देवता, मस्टो देवता, कालाशिला मन्दिर, जलकुण्ड मुग्राह, पंगेली पर्यटकिय क्षेत्र, गुफा नाउला, सिमाष्टा, बयल झर्ना, खोदाई मन्दिर, आदि रहेका छन् । तर पनि हालसम्म यस गाउँपालिकामा पर्यटन शुल्क संकलन गर्न सकिने खालको पुर्वाधार तयार नभई सकेको हुनाले पर्यटन शुल्क सम्बन्धी दर निर्धार तथा संकलन भएको छैन ।

सम्भावना :

यस नगरपालिकामा पर्यटकिय क्षेत्र, धार्मिकस्थल, गरि जम्मा ४३ वटा सम्भाव्यता भएको पर्यटकिय क्षेत्रहरु रहेका छन् । तत्काले शुल्क संकलनको सम्भावना नभएता पनि आगामी आ.व.मा गाउँपालिकाको पर्यटकीय क्षेत्रमा पिकनिक स्पट तयार गरि शुल्क संकलन गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा पर्यटन शुल्क रु १०० देखि ५०० सम्म निर्धारण गरेको छ । कुल ४३ वटाको ५० प्रतिशतबाट प्रति स्थलको औषत वार्षिक रु १५०० लिने हो भने जम्मा राजस्व रु. ३३ हजार संकलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- पिकनिक स्पट तथा अन्य पर्यटकिय स्थलहरुका लागी सम्भाव्यता अध्ययन गरि पुर्वाधार विकास गर्ने ।
- पर्यटकिय सम्भावना भएका प्रमुख सार्वजनिक स्थलहरू पहिचान तथा सम्भाव्यता अध्ययन गरि गाउँपालिकाको दिर्घकालिन आय आर्जन हुने संरचना विकास गर्ने ।

ज) सेवा शुल्क (फोहरमैला व्यबस्थापन शुल्क, स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, एम्बुलेन्स सेवा शुल्क, अन्य सेवा शुल्क)

हालको अवस्था :

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकिङ, कायाकिङ, बञ्जीजम्प, जीपफ्लाईर, ऱ्याफ्टिङ, प्याराग्लाईडिङ लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा शुल्क लगाउने व्यबस्था रहेकोछ । यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यबस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरेवापत सम्बन्धित सेवा प्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्ने व्यबस्था रहेको छ ।

सम्भावनाः

गाउँपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरु (पशुपन्छी तथा स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति शुल्क, पार्किङ शुल्क, गाउँपालिकाले निर्माण गरेको भौतिक पूर्वाधार उपयोग शुल्क आदि) बाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरु थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । गाउँपालिकाको स्वमित्वमा हाल एउटा एम्वुलेन्स पनि भएको हुनाले यसबाट उठ्ने राजस्व तथा अन्य शुल्कहरुबाट आगामी आ.व. मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले करीब रु. १ लाखसम्म उठाउन सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

गाउँपालिकाको भूगोलको आधारमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने भएकोले गाउँपालिकाले तयार गरेको गुरु योजनाको कार्यान्वयन गर्दै आवश्यकता अनुसार थप अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागी संघीय तथा प्रदेश सरकारले समेत सहयोग प्राप्त गर्न पहल र सहजीकरण गर्ने र निजी क्षेत्रसंग हातेमालो गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ । गाउँपालिकाले पर्यटन पूर्वाधार विकासमा सहकार्य तथा सहजीकरण गर्ने र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय रोजगारी सिर्जनाका लागी पहल गर्नुपर्ने तथा शुल्क दोहोरो नपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय तथा छलफल गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यस गाउँपालिकाले स्थानीय बासिन्दालाई आवश्यक सेवाहरु पहिचान गरी सोका लागी आवश्यक पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने, निर्मित तथा निर्माण हुने स्थानीय पूर्वाधार उपयोग वापत सेवा शुल्कको दर निर्धारण, स्वीकृति, सेवा शुल्क संकलन गर्ने विधि निर्धारण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसै गरी फोहरमैला व्यवस्थापनको लागी डम्पिङ साइट निर्माण गरी फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क उठाउन सकिन्छ ।

- ❖ फोहरमैला व्यवस्थापन को लागी डम्पिङ् साईट को संभाब्य स्थलको खोजि गरी डम्पिङ् साइट निर्माण गर्ने ।
- ❖ विभिन्न किसिमका सेवा वाफत लिने शुल्कको दर आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्ने ।
- ❖ तथ्याङ्क संकलन तथा रेकर्ड राख्ने प्रकृया व्यवस्थित गर्ने ।

झ) व्यक्तिगत घटना दर्ता बन शुल्क

हालको अवस्था :

स्थानीय तहको आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता गरे वापत गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्दै आएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । विगतको आर्थिक वर्षमा यस शीर्षकमा जम्मा घटना र शुल्क दरलाई हिसाव गर्दा जम्मा १ लाख ४७ हजार ४ सय राजस्व संकलन भएको देखिन्छ तर यसमा शीर्षकगत तरिकाले राजस्वको विवरण उल्लेख गरेको पाइदैन ।

तालिका १४: व्यक्तिगत घटना तथा शुल्कको दर

क्र.सं.	घटनाका प्रकारहरु	जम्मा	शुल्कको दर	जम्मा शुल्क
१	जन्म	१२६९	१००	१२६९००
२	मृत्यु	११९	१००	११९००
३	विवाह	१७२	५०	८६००
	जम्मा			**१४७४००**

श्रोत : गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७६

सम्भावना :

व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकामा राम्रै आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । यस शीर्षकमा विगतमा जम्मा १ लाख ४७ हजार ४ सय राजस्व संकलनलाई आधार मानेर यस्को २५ प्रतिशतसम्म वढ्न सक्ने अनुमान गर्दा कुल रु १ लाख ८४ हजार २ सय ५० राजस्व हुन आउछ, त्यसमा पनि कुनै कुनै पन्जिकरण ३५ दिन भित्र गर्दा शुल्क नलाग्ने हुन्छ । र उक्त रकमको १० प्रतिशत कम गर्दा कुल राजस्व १ लाख ६५ हजार ८ सय २५ उठ्न सक्ने अनुमान रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क शीर्षकगत रुपमा राजस्वको विवरण अभिलेख राख्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागी प्रत्येक वडामा अभियानको रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रुपमा लेखा राख्न तथा यसको दर स्पष्ट रुपमा निर्धारण गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यबस्था गर्न सकिन्छ ।

ञ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर :

हालको अवस्था :

स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिको स्वामित्वबाट अर्को व्यक्तिको स्वामित्वमा हस्तान्तरण गर्दा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा तोकिए बमोजिम असूल गरिएको राजस्वको ६० प्रतिशत प्राप्त गर्ने गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा यस्तो स्वामित्व हस्तान्तरणको कार्य सम्बन्धित स्थानियतहले नै गर्ने उल्लेख गरेता पनि हाल यस गाउँपालिकामा क्षमता पर्याप्त नरहेको र संघीय सरकार मातहत रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख समेत हस्तान्तरण भई नसकेकोले चालु आर्थिक वर्षमा पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै प्रदेश कानूनमा तोकिए बमोजिम दस्तुर असूल उपर गर्ने गरेको छ । हालसम्म यस शीर्षकमा छुट्टै राजस्व अभिलेख राखेको छैन ।

सम्भावना :

हालसम्म यस शीर्षकमा छुट्टै राजस्व अभिलेख नराखेको हुनाले संभ्वावित राजस्व पनि अनुमान गर्न कठिन भएको छ । हाललाई घरधुरीको बृद्धिदरलाई आधारमान्दा २०७६ मा जम्मा घरधुरी २३९८ थियो भने केन्द्रिय तथ्यांक विभागको प्रारम्भिक जनगणना २०७८ मा जम्मा घरधुरी २५०९ रहेको छ । सबै घरधुरीलाई अभिलेखीकरण रु १०० का दरले गर्दा २५०९०० हुन आउछ ।

यस शीर्षकको कुल राजस्व मध्ये ४० प्रतिशत प्रदेशमा जाने भएको हुनाले यस गाउँपालिकाले जम्मा राजस्व रु. १ लाख ५० हजार ५ सय ४० जति राजस्व उठ्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- ❖ करको दर आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्ने ।
- ❖ घर, जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर गाउँपालिका भित्रको जग्गाको प्रचलित भाउ अनुसार दर रेट राख्ने ।
- ❖ यस शीर्षकमा छुट्टै राजस्व अभिलेख राखेको छैन राख्ने ।

ट) सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्थाः

यस गाउँपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरि भाडामा लगाई आम्दानी गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकिएको नभए पनि कार्यविधि तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्ने गरेको छ ।

तालिका १५: गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यबस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यबस्थापन	अस्थायी	-	छैन	छैन
२	स्थानीय खानेपानी	स्थायी	-	छ	छैन
३	बिजुली	स्थायी		छ	छ
४	धारा	स्थायी	-	छ	छैन
५	अतिथि गृह	छैन	-	छैन	छैन
६	धर्मशाला	छैन	-	छैन	छैन
७	पुस्तकालय	छैन	-	छैन	छैन
८	सभागृह	छैन	-	छैन	छैन
९	ढल निकास	छैन	-	छैन	छैन
१०	सडक बत्ति	छैन	-	छैन	छैन
११	सार्वजनीक शौचालय	छैन	-	छैन	छैन
१२	पार्क	छैन	-	छैन	छैन
१३	पौडी पोखरी	छैन	-	छैन	छैन

क.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१४	व्यायामशाला	छैन	-	छैन	छैन
१५	पर्यटकिय स्थल	अस्थायी	-	छैन	छैन
१६	हाट बजार	स्थायी	-	छ	छैन
१७	पशु बधशाला	छैन	-	छैन	छैन
१८	शवदाह गृह	छ	-	छैन	छैन
१९	बसपार्क	अस्थायी	-	छ	नलिएको
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र	छैन	-	छैन	छैन
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित	छ	-	छ	लिएको
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर	छ	-	छ	लिएको
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छैन	-	छैन	छैन
२४	नक्सापास	छैन	-	छैन	छैन
	अन्य				
	जम्मा				

सम्भावना:

गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका भौतिक सम्पत्तिहरूको बहाल परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक तथ्याङ्कको आधार नभएकाले आगामी आ.व.मा देहाय अनुसार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । यस शीर्षकमा भौतिक संरचना र आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गर्ने हो भने अनुमानित रु ५० हजार सम्म राजस्व संकलन गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ❖ गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिक सम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- ❖ गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका मेशिन आदिहरूको मर्मत संहार गरी सन्चालन गर्ने ।
- ❖ गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- ❖ कार्यविधिमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

परिच्छेद – चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा अवस्था

यस परिच्छेद चारमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई मुख्य रुपमा व्याख्या गरिएको छ । यस विश्लेषणले गाउँपालिकाको थप आय संकलनको लागी तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

राजस्व परामर्श समितिले समितिमा छलफल गरी सर्वसम्मतिले आवश्यकताअनुसार छलफल तथा बैठकहरू गरी राजस्वका दररेटहरू तथा राजस्व सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगरसभा समक्ष पेश गर्ने गरेको छ । गाउँपालिकाले विषेश गरी सबै सरोकारवाला करदाताहरूको सहभागितामा राजस्व अभिबृद्धि गरी कुल बजेटमा आन्तरि आम्दानीको हिस्सालाई बढाइदै लगिने नीति लिएको छ । गाउँपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरु यस प्रकार रहेका छन्:

- ❖ आन्तरिक आयका क्षेत्रहरू पहिचान र परिचालन गरी आन्तरिक आयलाई क्रमशः वढवा दिदै लगिनेछ ।
- ❖ राजस्वका थप क्षेत्र पहिचान गरी राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ । गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गरी लागु गरिनेछ ।
- ❖ यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने बासीहरुको क्षमता, स्थानीय स्रोत र अन्य स्थानियतहको तुलनात्मक अध्ययन तथा प्रचलित ऐन नियमका आधारमा करका दरहरु निर्धारण गरिनेछ ।
- ❖ गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सुधार गर्दै लगिनेछ ।
- ❖ यस गाउँपालिकाले कर प्रणालीलाई सवल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउन करको दायरा आवद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरुलाई करको दायरामा ल्याउने, सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), नक्सा पास असुलीका लागी कडा नीति अवलम्बन गरिने र घरबहाल करलाई स्वयम् घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरिनेछ ।
- ❖ गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइने छ ।
- ❖ गाउँपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुर्‍याउन स्थानीय उद्योगी, व्यापारी (उद्योग वाणिज्य संघ) सँग समन्वय गरिनेछ ।

❖ “कर तिर्नु कर्तव्य मात्र होइन गौरब पनि हो” भन्नर अवधारणाको विकास गर्न स्वयं कर निर्धारण पद्धती मार्फत करदातालाई नै पहिलो कर प्रशासकको रुपमा लिने गरी कर सम्बन्धि आवश्यक व्यवस्था मिलाईने छ ।

❖ राजस्व प्रसासनलाई चुस्त, सरल, प्रविधि मैत्री एवम् करदाता मैत्री बनाइनेछ ।

❖ रोजगारी तथा उत्पादन प्रवर्धन गर्ने क्षेत्रमा लगाइने करमा घट्दो दरमा कायमगरी कर प्रणालीले समेत उत्पादन मुलक क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने नीतिको शुरुवात गरीनेछ ।

❖ राजस्व चुहावट सुन्य बनाउने गरी राजस्व सम्बन्धी कार्यक्रमहरु तय गरीनेछ र करको दरमा यथावत राखि दायरा बृद्धी गर्ने नीति लिइनेछ ।

तालिका १६: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीतिगत विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	**हालको अवस्था**	**नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु**
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?	भएको	संगठन संरचनामा राख्नु पर्ने
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	प्रशासन अधिकृत छैटौ तह	संगठन संरचनामा राख्नु पर्ने
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागी कार्य विवरण छ की छैन ?	छ	
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?	कर्मचारीहरुलाई लिखित रुपमा जिम्मेवारी नदिईएको	आवश्यक जिम्मेवारी दिनुपर्ने
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यबस्था कस्तो छ ?	आवश्यकता अनुसार भएको	
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	सूचना मार्फत	
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागी के गरिएको छ ?	तालिमहरु दिइएको	समयानुसार तालिमको व्यवस्था हुनुपर्ने

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
राजस्व परिचालनका लागी वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	मालपोत, सिफारिस, जम्मदर्ता, नागरिक्ता	
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	नविकरण, ठेक्कपट्टा र लाईसेन्स	
गाँउ/गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	आवश्यक्ताका आधारमा जिन्सि खाता मार्फत	
कर निर्धारणको लागी सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?	मुल्यांकनको आधारमा कर निर्धारण नभएको	मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण गर्ने
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागी कस्तो नीति लिईएको छ ?	जनशक्ति अभाव, करदातालाई आवश्यक जानकारी नपाएको	आवश्यक जनशक्ति थप्ने र चुहावट कम गर्न अनुगमन गर्ने
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	ऐन अनुसार	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	ऐन अनुसार	
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?	सूचना अनुसार जानकारी गराएको	
गाँउ/गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा	राजस्व परामर्श समितिमा उजुरी पेटिकामा जानकारी	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था के कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको ब्यवस्था के छ ?	नभएको	चुहावट नियन्त्रणको अनुगनमनको ब्यवस्था गर्ने
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	भएको	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचारप्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)	सूचना	
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?	जनप्रतिनिधिको सहभागिता	
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)	३ वटा जति राजस्व परामर्श समितिको बैठक	
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सामान्य रुपमा भएको	
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	आवश्यक्ताको आधारमा सहयोग	
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	कम्प्युटर मार्फत अभिलेख राख्ने गरेको	
नगर/गाउँपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ	
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको	आलेप मलेप भएको असुल	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?	उपर गर्ने गरि सम्वोधन भएको	

निश्कर्षः

यस गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागी लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्थाहरु निम्न छन् ।

- जनशक्ति व्यवस्था, करदाता शिक्षा
- सम्बन्धित सरोकारवालालाई गोष्ठी, सेमिनार गरी दायरा बढाउँ
- उद्योग/व्यवसाय धेरै ठाउँ दर्ता गर्ने प्रणाली- एक द्वार प्रणाली हुनु पर्ने ।
- स्थानीय जनता जगरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाताहरुले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको देखिन्छ ।

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

स्थलगत अवलोकन तथा विभिन्न सूचनाका आधारमा हेर्दा हाल यस गाउँपालिकाको राजस्वको संस्थागत क्षमता देहायअनुसार रहेको छ :

- राजस्व सम्बन्धी कार्यका लागी प्रशासनिक रुपमा राजस्व उपशाखा समेत गठन भई कामकाज भैरहेको तर राजस्व प्रशासनका लागी आवश्यक कर्मचारी र भौतिक सुविधा प्रयाप्त नरहेको ।
- राजस्व संकलनमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागी आवश्यक तालिम तथा अभिमुखीकरण नभएको ।
- राजस्व संकलन कार्यका लागी गाउँपालिकामा कम्प्युटर तथा सफ्टवेयर जडान भएको ।
- स्थानीय राजस्व परामर्श समिति राजस्व परिचालनका लागी क्रियाशिल नरहेको ।
- राजस्व संकलनमा वडास्तरमा कम्प्युटर विलिङ्ग प्रयोग नभइरहेको ।
- यसका सबै वडा कार्यालयहरूबाट मूलतः मालपोत, पञ्जीकरण, सिफारिस दस्तुर संकलन गर्ने गरिएको ।
- वडा कार्यालयहरूले संकलन भएको रकम साप्ताहिक रुपमा एकमुष्ठ बैंक दाखिला गरी विवरण सहित आर्थिक प्रशासन शाखामा पेश गर्ने गरेको ।
- आर्थिक ऐन र यथार्थ संकलन बीचको तालमेल कमजोर रहेको ।
- राजस्व बजेट तथा प्रतिवेदन प्रणाली तोकिएको ढाँचामा नभएको ।

- ❖ राजस्व परिचालन सम्बन्धी छुट्टै नीति नबनेको ।
- ❖ हालसम्म राजस्व संकलन तथा त्यसको प्रभावकारिताका लागी अनुगमन तथा मूल्यांकन नभएको ।

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यबस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धी परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरु गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका १७: राजस्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१	तारा न्यौपाने	उपाध्यक्ष	संयोजक
२	छक्क बहादुर शाही	सदस्य	प्र. प्र. अधिकृत
३	मिना रावत	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
४	रत्नलाल न्यौपाने	वडा अध्यक्ष	सदस्य
५	नरलाल बुढा	लेखापला	सदस्य

४.२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

यस गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन छ । अत: यसमा स्थायी दरबन्दी नरहेकोले प्रबिधिक हरूले बिशेष गरी सहायक चौथोहरुले काम गरी रहेका छन । राजस्वमा काम गर्न कम्पयुटर लगाएत भौतिक साधनहरुको ब्यवस्था गरीएको छ । यसै गरी राजस्व प्रशासन संचालनको लागी छुट्टै सफ्टवेयर पनि संचालन भएको छैन । कम्पयुटर विलिङ सिस्टम नभइ नगदी रसिदको प्रयोग भएको छ । राजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक छैन ।

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेटमार्फत पनि गाउँपालिकाले लिएको छ । यसको प्रभावकारिताका लागी गर्नुपर्ने कार्यहरुमा जनशक्ति व्यबस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्वन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरुको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ । यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरुको प्रचार प्रसारका साथै होमस्टे विकास र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ । वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलन कार्यमा परिचालन

गर्नुपर्ने हुन्छ । साथै गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यबस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ । यसै गरी राजस्व संकलन को लागी स्थानीय स्तरमा जन जागरण कार्यक्रमहरू संचालन गरी जनतामा "कर तिर्नु कर्तब्य मात्र होइन गौरब पनि हो" भन्ने भावनाको विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका १८: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	कमल वहादुर बम	आ.ले.प.	आ.ले.प.

- ❖ कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता - **भएको ।**
- ❖ फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु - **प्रयाप्त नभएको ।**
- ❖ राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग - **नभएको ।**
- ❖ कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग - **नभएको ।**

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

तालिका १९: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	भएको	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	नभएको	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	नभएको	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	नभएको	नभएको	नभएको
	व्यवसाय कर	भएको	नभएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	भएको	नभएको	भएको
	विज्ञापन कर	नभएको	नभएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	नभएको	नभएको	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	नभएको	नभएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि	नभएको	नभएको	नभएको

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रि वापतको आय	नभएको	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	भएको	नभएको	नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	भएको	भएको	भएको
	बहाल बिटौरी शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	नभएको	नभएको	नभएको
	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	भएको	भएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लाईर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, बसपार्क, पुलआदि	नभएको	नभएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	नभएको	नभएको	नभएको

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	नभएको	नभएको	नभएको

४.३ विगतको राजस्व संकलनको अवस्था

यस गाउँपालिकाको कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा धेरै कम रहेको छ । आन्तरिक आय तर्फ सिफारिश दस्तुर तथा मालपोत यहाँका मुख्य आयस्रोतका रुपमा रहेका छन् । हालको अवस्थामा आन्तरिक आय तर्फ गाउँपालिकाको लागी सम्पत्ति कर र मालपोत नै मुख्य तथा दिगो क्षेत्र हुन् । उद्योग व्यवसायको विकास भए अनुसार व्यवसाय करको असुली देखिंदैन तथापि गत आर्थिक वर्षमा घुम्ती शिविर मार्फत व्यवसाय दर्ता अभियान सञ्चालन गरिएकोलेकेही रकम संकलन भएको देखिन्छ । गाउँपालिकासँग विगत आर्थिक वर्षहरुको तथ्यांकको शीर्षकगत आयसम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थित देखिँदैन । यसले गर्दा गाउँपालिकाको समग्र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थको नजिक पुर्‍याउन केहि कठिनाइ रहेको छ । विगतको तथ्यांकिय विवरण हेर्दा निम्न अनुसारको यथार्थ आय देखिन्छ (तालिका २०) ।

तालिका २०: विगतको राजस्व संकलनको अवस्था

आय शीर्षक	०७५ /०७६ को यथार्थ आय	२०७६/०७७ को यथार्थ आय	०७७ /०७८ को यथार्थ आय	२०७८/०७९ को अनुमानित आय
क. आन्तरिक आय				
जम्मा आन्तरिक आम्दानी	१३००२८०	०	६०७०००	३२९६८७७
ख. राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय				
संघीय सरकार बाट (मु.अ.कर तथा अन्त: शुल्क)	३९८८१६७७.४८	०	४७९१८०७९.९	४८५०६४६६.५९
प्रदेश सरकार बाट (सवारी साधन)	०	०	०	
मालपोत रजिष्टेशन	०	०	०	
ग. अनुदान				

आय शीर्षक	**०७५ /०७६ को यथार्थ आय**	**२०७६/०७७ को यथार्थ आय**	**०७७ /०७८ को यथार्थ आय**	**२०७८/०७९ को अनुमानित आय**
संघीय सरकार समानीकरण अनुदान	८२८०००००	०	८९२०००००	९३६६००००
संघीय सरकार : सशर्त अनुदान	१२६५०४३९७	०	२०९८०२८१०	२२०२९२९५०.५
संघीय सरकार समपुरक अनुदान	०	०	०	०
संघीय सरकार बिशेष अनुदान	०	०	२५८५००	२७१४२५
प्रदेश सरकार समानिकरण	०	०	१०१०२०००	१०६०७१००
प्रदेश सरकार सशर्त अनुदान	०	०	८०००००००	८४००००००
प्रदेश सरकार बिशेष अनुदान	०	०	६०९२११	६३९६७१.५५
प्रदेश सरकार समपुरक अनुदान	०	०	१४४५२७७	१५१७५४०.८५
अन्य अनुदान	०	०	०	०
कुल जम्मा	**२५०४८६३५४**	**०**	**३६७९४२८७८**	**३८७१९२०३१**

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

यस गाउँपालिकाको आय परिचालनको सुधारका लागी महत्वपूर्ण कार्यहरु गर्नुपर्ने देखिएको छ । यहाँ रहेका समस्या तथा सवालहरूलाई चित्र ६ मा छोटकरीमा देखाईको छ र बिस्तृत व्याख्या तल गरिएको छ ।

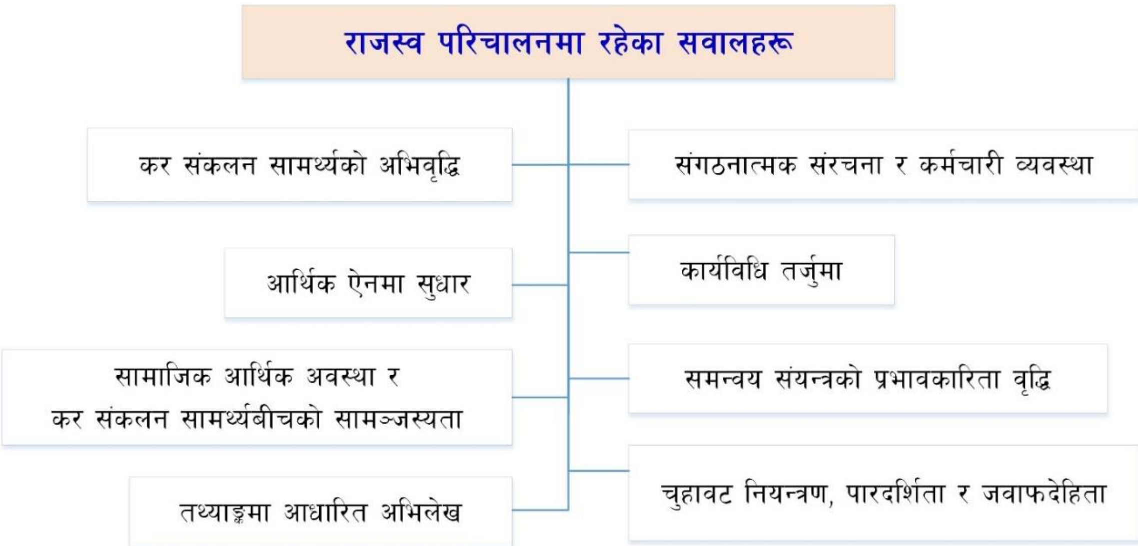

चित्र ६: राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरु

क) कर संकलन सामर्थ्यको अभिवृद्धि

यस गाउँपालिकाको नियमित, दिगो तथा महत्वपूर्ण आन्तरिक स्रोतका रुपमा रहेका करहरु जस्तै सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा बहाल कर आदीहरु प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आउन सकेका छैन । कर संकलनका सबै सम्भाव्य क्षेत्रहरूलाई यस अध्ययन क्रममा कृयाकलाप पहिचान गरिएअनुरुप तिनीहरको व्यवहारिक कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने भएको छ ।

ख) संगठनात्मक संरचना र कर्मचारी व्यबस्था

गाउँपालिका राजस्व उपशाखाकै लागी छुट्टै कर्मचारी व्यबस्था नभएकोले अन्य जिम्मेवारी समेत भएका कर्मचारीलाई राजस्वको पनि कामको जिम्मेवारी दिइएको हुनाले कामको भार बढ्न गई कामको प्राथमिकतामा समेत अलमलको स्थिति सिर्जना भएको छ । गाउँपालिको संगठन व्यबस्थापन सर्भेक्षण गरी गाउँपालिकाका कार्यालयमा शाखा, उपशाखा, एकाइहरूको आवश्यकता पहिचान गरी सम्बन्धित शाखा, उपशाखा, एकाइहरूको कामको चाप तथा आवश्यकताका आधारमा नगरसभाबाट कर्मचारी दरबन्दी स्वीकृत गरी राजस्व उपशाखाका लागी छुट्टै कर्मचारीको व्यबस्था गर्नु आवश्यक देखिन्छ । यसै गरी राजस्व शाखाका कर्मचारीहरुलाई समय समयमा क्षमता बृद्धिको तालिमहरु पनि दिनुपर्ने देखिन्छ ।

ग) आर्थिक ऐनमा सुधार

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन भएपनि ऐनलाई सुधार गरी व्यवहारिक तथा वस्तुपरक बनाउनुपर्ने देखिन्छ । जस्तै आर्थिक ऐनमा सवारी करको व्यबस्था गरिएको छ तर प्रचलित संघीय कानूनी व्यबस्था अनुरुप यो कर सवै सवारी साधनमा लिन नपाइने हुँदा यसलाई हटाउनुपर्नेछ । सम्पत्ति करको दर निर्धारण गरेको भएपनि हालसम्म राजस्व संकलन गरेको पाइएन । यसैगरी गाउँपालिकाको यन्त्रउपकरण जस्ता भौतिक सम्पत्तिको भाडा दर ऐनमा उल्लेख नभएको हुँदा यिनीहरुलाई ऐनमा समावेश गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस्तै, परिवर्तित व्यबस्था अनुसार सवै जग्गा जमीनमा सम्पत्ति कर लगाउन नपाइने भएकाले सम्पत्ति कर लगाउन आर्थिक ऐनलाई सोही अनुसार परिमार्जन गर्नुपर्नेछ ।

घ) तथ्याङ्कमा आधारित अभिलेख

गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका लागी आयका स्रोतहरूको अभिलेख अद्यावधिक हुनु जरुरी हुन्छ । गाउँपालिकालाई राजस्वका क्षेत्रधिकारसँग सम्बन्धित व्यक्तिगत सम्पत्तिहरू, व्यापार व्यवसायहरू, सेवा तथा सुविधाहरू आदिको अभिलेख तयार गरि हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्नुपर्ने देखिन्छ । अद्यावधिक अभिलेख बिना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली व्यबस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन सक्दैन ।

ङ) कार्यविधि तर्जुमा

आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मुख्य आय शीर्षकहरूबाट आय संकलन गर्ने कार्यविधि तयार गरी गाउँपालिकाले वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । कार्यविधिमा आय संकलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धी व्यबस्था, अनुगमन जस्ता विषवस्तुहरु उल्लेख गर्नु पर्दछन् ।

ज) समन्वय संयन्त्रको प्रभावकारिता वृद्धि

राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागी राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई सक्रिय बनाउनु आवश्यक हुन्छ । राजस्व परिचालन सम्वन्धित नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक हुन्छ । राजस्व तथा कर संकलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ । साथै राजस्व बाँडफाँट सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

झ) सामाजिक-आर्थिक अवस्था र कर संकलन सामर्थ्यबीचको सामञ्जस्यता

नेपालमा अधिकांस पहाडी स्थानीय जीवन कृषि क्षेत्रमा जीवन निर्वाहमुखी छ । साथै आर्थिक स्रोत पनि कमजोर भएको हुनाले जनसंख्याको ठूलो हिस्साको कर तिर्न सक्ने क्षमता कमजोर भएको हुँदा राजस्वको सम्भाव्यता पनि कम रहेको छ । त्यसैले यस स्थानीय स्तरमा पनि आजआर्जनका अवसरहरूको कमी रहेको छ । यसका साथै करदातामा कर तिर्नुपर्छ भन्ने ज्ञान र भावनाको कमी रहेको हुँदा नयाँ करहरु थपिनु भनेको स्थननियलाई समस्याका रुपमा रहन सक्दछ । अर्कातर्फ, दिएका कानूनले अधिकार क्षेत्रहरूमा कर संकलन नगर्दा गाउँपालिकाले कर संकलन सामर्थ्य कमजोर देखिन सक्छ । त्यसैले गाउँपालिका भित्रका सबै सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा न्यूनतम दर र करका प्रगतिशील सिद्धान्तलाई ध्यानमा राखी कर कार्यान्वियन गर्नु उपयुक्त हुनसक्छ ।

ञ) चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु पर्दछ । साथै करदातासँग निरन्तर संवाद गर्नुपर्दछ । यसका लागी सूचना प्रविधि तथा सामाजिक मिडियामार्फत् राजस्व र खर्चको विवरणबारे जनता तथा सरोकारवाला पक्षहरुलाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रसासहरू हुन सक्दछन् । गाउँपालिकामा आयको संकलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ ।

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेद पाँचमा पचालभ्करना गाउँपालिकाले आगामी आ.व.को राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागी उपयुक्त कार्ययोजनाहरु प्रस्तुत गरिएको छ । परामर्शदाताद्वारा संकलित तथ्यांक तथा सूचनाहरु, तिनीहरुको विश्लेषणबाट आएका नतिजाहरू तथा गाउँपालिका संग सम्बद्ध सरोकार पक्षहरुसंग गरिएको छलफल तथा कुराकानीलाई समेत समावेश गरी कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गरिएको हो । राजस्व सुधारका कार्ययोजना तलका तालिकाहरुमा विस्तृतमा उल्लेखित गरिएको छ ।

क. कर राजस्व सुधारका योजनाहरु

तालिका २१: राजस्व सुधार कार्ययोजनाहरु

क.स	सुधारका लागी गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	भूमिकर तथा मालपोत		
	१. जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी समयमा मालपोत तिर्न उत्साहित गर्ने ।	२०७९ पौष देखि अर्धवार्षिक रुपमा नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
२	सम्पत्ति कर		
	१.आर्थिक ऐनमा सम्पत्ति कर लगाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२.सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधिलाई अद्यावधिक गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३.वडामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ मंसिर देखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	४.सम्बन्धीत कर्मचारी तथा पदाधिकारीका लागी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	घर जग्गा बहाल कर		
	१. प्रतगतिशिल करको दर अवलम्बन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. बहालमा भएका घर तथा जग्गाहरुको लगत संकलन गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व शाखा वडा कार्यालय

क.स	सुधारका लागी गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	३. बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई करको दायरमा ल्याउने ।	२०७९ भाद्र देखि निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालय
४.	व्यवसाय कर		
	१. व्यवसाय कर व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरि लागु गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. व्यवसाय कर सम्बन्धमा दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यबस्था गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. दर्ता भएका व्यवसायहरुको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु
	४. व्यवसाय दर्ता तथा कर संकलनका लागी मुख्य बजारक्षेत्रहरुमा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ पौष देखी अर्धवार्षिक रुपमा	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरु
५.	जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर		
	१.जडीबुटी तथा कवाडी संकलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति
	२. जडीबुटी र कवाडी करको दर निर्धारण गरी सो अनुसार ठेक्का वन्दोवस्त गर्ने गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	नगरसभा, कार्यपालिका

ख. गैरकर राजस्व सुधार योजना

तालिका २२: गैरकर राजस्व सुधार योजनाहरु

क.स	सुधारका लागी गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	कानूनी तथा नीतिगत व्यबस्था		
	१. आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने । हालको राजस्व अधिकारका सम्भाव्य शीर्षकहरु अनुसार शीर्षक हेरफेर गर्ने । व्यवहारिक नदेखिएका, लागु नहुने तथा संघीय	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति

क्र.स	सुधारका लागी गर्नु पर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	कानूनसँग बाझिने प्रावधानहरुलाई हटाउने । राजस्व असुलीको व्यबस्थासंगै दण्ड, सजाय तथा पुरस्कारको व्यबस्था पनि उल्लेख गर्ने । जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।		
	२. राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा Tax-benefit Principle मा आधारित बनाउने	२०७९ कार्तिक मसान्त	गाउँपालिका
२	सांगठनिक व्यबस्था (शाखा, जनशक्ति, पूर्वाधार र सूचना व्यबस्था)		
	१. राजस्व उपशाखा लाई शाखाको रुपमा स्थापना गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्त सम्म	गाउँपालिका
	२.राजस्व शाखाका लागी थप कर्मचारी, सफ्टवेयर तथा भौतिक सुविधाको व्यबस्था गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	३.राजस्व सफ्टवेयर सम्बन्धी तालिमको व्यबस्था गर्ने ।	२०८० बैशाखसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	४.विभिन्न स्रोतका आन्तरिक आयलाई सम्बन्धित शीर्षक अन्तर्गत आम्दानी बाँध्ने ।	२०८० असार मसान्त	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, आर्थिक प्रशासन शाखा
३	करदाता लक्षित कार्यक्रम तथा पारदर्शिता		
	१. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीका लागी चेतनामूलक सूचनाहरु प्रचार प्रसार गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति र वडा कार्यालय
	२. चौमासिक रुपमा खर्चसँगै आन्तरिक आय संकलनको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।	चौमासिक	आर्थिक प्रशासन शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४.	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन		
	१. यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०७९ साउन देखि निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागी आवश्यक पर्ने बजेट व्यबस्था गर्ने ।	२०७९ माघ मसान्त	कार्यपालिका नगर सभा

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेद छ मा आगामी तीन आ.व. को लागी यस गाउँपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । उक्त प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परीक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा गरिएको छ । यस प्रक्षेपणले आय बजेट तर्जुमा गर्न उल्लेखनिय सहयोग पुग्नेछ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

यस गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८०, २०८०/८१, २०८१/८२) को लागी आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय प्रक्षेपण अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ। प्रक्षेपण गरिएका अधिकांस शीर्षकहरूको आय प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेतलाई मध्यनजर गरिएको छ भने केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानि प्रक्षेपण गरिएको छ।

तालिका २३: आगामी तीन आ.व.का लागी राजस्व प्रक्षेपण

क.स	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.को लागी प्रक्षेपणको आधार	प्रक्षेपित रकम आ.व.२०७९/८०
क	आन्तरिक आय तर्फ	३२९६८७७		३५५३०८३२८
१	सम्पत्ति कर	३६८०००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	३१२८००
२	भूमी कर (मालपोत)	२२२७५०	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	१८९३३८
३	घर बहाल कर	७६८००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा २० प्रतिशतले बढ्दै जाने	६१४४०
४	बहाल बिटौरी शुल्क	५००००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै	४००००

क.स	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.को लागी प्रक्षेपणको आधार	प्रक्षेपित रकम आ.व.२०७९/८०
			जाने	
५	व्यवसाय कर	५७९००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	४९२१५
६	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०	कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	०
७	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय	५००००	कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	४५०००
८	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम	०	फाराम, पुस्तक, नक्सा जस्ता सामग्रीहरुको बिक्रीवापत आ.व. २०७७/७८ मा रु ५० हजार संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक १५ प्रतिशत बृद्धि हुँदै जाने अनुमान	०
९	बिक्री बाट प्राप्त रकम (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा बिक्री)	१००००००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	८५००००
१०	सेवा शुल्क (मुल्यांकन समेत)	००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	०
११	नक्सापास दस्तुर	३६००००		३०६०००
१२	सिफारिश दस्तुर	१३१०६२		१११४०३
१३	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१६५८२५		१४०९५१
१४	अन्य दस्तुर	०		०
१५	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०		०
१६	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०		०

क.स	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.को लागी प्रक्षेपणको आधार	प्रक्षेपित रकम आ.व.२०७९/८०
१७	अन्य राजस्व	०		०
१८	जडिबुटि, कवाडी र जीवजन्तुको हाडखोर बिक्रि	१९१०००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	१५२८००
१९	विज्ञापन	९००००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	७२०००
२०	साना सवारी कर	५००००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	४००००
२१	बन पैदावर	१०००००	कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	९००००
२२	पार्किङ शुल्क	२५०००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	२१२५०
२३	दर्ता अनुमति दस्तुर	७५०००	कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	६००००
२४	पर्यटन शुल्क	३३०००	कुल सम्भावनाको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	२८०५०
२५	सेवा शुल्क (फोहोर मैला......)	१०००००	कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने	९००००
२६	मुल्य अभिबृदि कर	०	कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै	०

क.स	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.को लागी प्रक्षेपणको आधार	प्रक्षेपित रकम आ.व.२०७९/८०
			जाने	
२७	अन्तराट्रिय संघ सस्थाबाट प्राप्त सहयोग	०	कुल रकमको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	०
२८	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन	१५०५४०	कुल रकमको ८५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने	१२७९५९
ख	राजस्व बाँडफाँड	३५८२९५२४		३६२२४५२४९.४
	संघीय सरकार			
१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	आ.व. २०७७/७८ का लागी प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जान		०
२	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क			
३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले गरेको सिफारिशको आधारमा		०
ग	प्रदेश सरकार			
१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	०	आ.व. २०७७/७८ का लागी प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	०
२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	आ.व. २०७७/७८ मा प्राप्त हुने रकमको वार्षिक १० प्रतिशतले वृद्धि हुदै जाने अनुमान	०
३	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	०	आ.व. २०७७/७८ मा गाउँपालिकाको हिस्सा ६० प्रतिशत र त्यसपछि वार्षिक १५ प्रतिशतले वृद्धि हुदै जाने अनुमान	०
घ	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण			
१	संघीय सरकार			
१	समानिकरण अनुदान	८९२०००००	आ.व. २०७७/७८ का लागी प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि	९३६६००००
२	शसर्त अनुदान	२०९८०२८१		२२०२९२९५०

क्र.स	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.को लागी प्रक्षेपणको आधार	प्रक्षेपित रकम आ.व.२०७९/८०
		०	क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	
३	विषेश अनुदान	२५८५००		२७१४२५
४	समपुरक अनुदान	०		०
५	अन्य अनुदान (सामाजिक सुरक्षा, निर्वाचन क्षेत्र विकास तथा अन्य)	०	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ आयमा २० प्रतिशतले बढ्ने र त्यसपछी ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	०
२	प्रदेश सरकार			
१	वित्तीय समानिकरण अनुदान	१०१०२०००	आ.व. २०७७/७८ का लागी प्राप्त सिलिङ्ग र त्यसपछि क्रमस ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुँदै जाने	१०७१२१००
२	शसर्त अनुदान	८००००००		८४०००००
३	विषेश अनुदान	६०९२११		६३९६७१.५५
४	समपुरक अनुदान	१४४५१७७		१५१७४३५.८५
३	अन्य आन्तरिक अनुदान	०		०
१	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	आ.व. २०७७७८ मा प्राप्त हुने रमकको वार्षिक १० प्रतिशतले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान	०
२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान	०	आ.व. २०७७७८ मा प्राप्त हुने रकमको वार्षिक १० प्रतिशतले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान	०

६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

यस गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको प्रक्षेपित राजस्व/ आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिएअनुसार र ऐन अनुसार करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा तलको तालिका २४ मा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आय बृद्धि हुने देखिन्छ । आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी प्रक्षेपणको लागी राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ ।

तालिका २४: गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण

राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को) २०७८/०७९	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
	२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			कुल संभावना	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
राजश्व तथा अनुदान									
कर									
सम्पत्ति कर						३६८०००.००	३१२८००.००	३५९७२०.००	४१३६७८.००
भूमी कर (मालपोत)						२२२७५०.००	१८९३३७.५०	२१७७३८.१३	२५०३९८.८४
खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर									
घर बहाल कर						७६८००	६१४४०.००	७३७२८.००	८८४७३.६०
बहाल बिटौरी शुल्क						५००००	४००००	४६०००	५२९००
सरकारी सम्पत्ति बहालबाट प्राप्त कर						५००००	४२५००	४८८७५	५६२०६.२५
वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर									
व्यवसाय कर						५७९००	४९२१५	५६५९७.२५	६५०८६.८
विज्ञापन कर						९००००	७६५००	८७९७५	१०११७१.२५
अन्य कर (कवाडी कर)						१९१०००	१५२८००	१६८०८०	१८४८८८
बन पैदावर						१०००००	९००००	९९०००	१०८९००
समानिकरण अनुदान			९९३०२०००		१०४२६७१००.०	१०४२६७१००.०	१०४२६७१००.०	१०९४८०४५५.०	११४९५४४७७.८
शसर्त अनुदान			२१७८०२८१०		२२८६९२९५०.५	२२८६९२९५०.५	२२८६९२९५०.५	२४०१२७५९८.०	२५२१३३९७७.९
विषेश अनुदान			८६७७११		९११०९६.६	९११०९६.६	९११०९६.६	९५६६५१.४	१००४४८३.९
समपुरक अनुदान			१४४५२७७		१५१७५४०.९	१५१७५४०.९	१५१७५४०.९	१५९३४१७.९	१६७३०८८.८
पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी						३३०००	२८०५०	३२२५७.५	३७०९६.१३
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर						१५०५४०	१२७९५९.००	१४७१५२.८५	१६९२२५.७८
प्राकृतिक श्रोतको बिक्रि (स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा माटोजन्य वस्तु बिक्री)						१००००००	८५००००	९७७५००	११२४१२५
सेवा सुल्क (फोहो मैला आदी)						१०००००	९००००	९९०००	१०८९००

राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को) २०७८/०७९	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
	२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			कुल संभावना	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
पार्किङ्ग शुल्क						२५०००	२१२५०	२४४३७.५	२८१०३.१३
नक्सापास दस्तुर						३६००००	३०६०००	३५१९००	४०४६८५
सिफारिश दस्तुर						१३१०६२	१११४०२.७	१२८११३.११	१४७३३०.०७
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर						१६५८२५	१४०९५१.२५	१६२०९३.९४	१८६४०८.०३
नाता प्रमाणित दस्तुर									
अन्य दस्तुर									
दर्ता तथा अनुमति दस्तुर						७५०००	६००००	६९०००	७९३५०
दण्ड, जरिवाना र जफत									
साना सवारी कर						५०००००	४०००००	४६००००	५२९०००
जम्मा राजश्व, अनुदान तथा दायित्व			३१९४१७७९८		३३५३८८६८७.९०	३३९१३५५६५	३३८५३८८९३	३५५७६७२९१	३७३९०१९५४

नोटः कुल वार्षिक सम्भाव्यतामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता समावेश गरिएको छैन ।

परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा विभिन्न स्रोतहरुबाट तथ्यांक तथा सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । विभिन्न फारामहरुको प्रयोग गरी गाउँपालिकाको कार्यालय तथा सम्वन्धित अधिकारीहरुबाट समेत सूचना संकलन गरिएको थियो । हालको राजस्व संकलन तथा प्रशासनको अवस्थालाई सुधार गर्नका लागी सहभागितामूलक पद्धति मार्फत् राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरियो । संकलित तथ्यांक, विद्यमान प्रवृत्ति, उपलब्ध सूचनाको विश्लेषण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरिएका क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन हुने मान्यता र त्यसको नतिजा समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागी राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

यस अध्ययन अनुसार यस गाउँपालिकाको आ.व. २०७८/७९ देखि २०८१/८२ सम्मको अनुमानित आयहरु तलिका २५ मा अनुमान गरिएको छ । सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुमा हुने आय संरचना देहाय अनुसार हुने प्रक्षेपण तलको तालिकामा गरिएको छ ।

तालिका २५: गाउँपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा

राजश्व शीर्षक	**यथार्थ आय**			**अनुमान**	**प्रक्षेपित आय**		
	०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२
आन्तरिक आय	०	०	०		३,१५०,२०५	३,६०९,१६८	४,१३५,९२६
संघीय राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	०	०	०	०	०	०	०
प्रदेशबाट एकल कर प्रशासन अर्न्तगतको राजस्व वाँडफाँडबाट प्राप्त हुने आय	०	०	०	०	०	०	०
अनुदान (संघ तथा प्रदेश)	०	०	३१९४१७७९८	३३५३८८६८८	३३५३८८६८८	३५२१५८१२२	३६९७६६०२८
लागत सहभागिता	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	**०**	**०**	**३१९४१७७९८**	**३३५३८८६८८**	**३३८५३८८९३**	**३५५७६७२९१**	**३७३९०१९५४**
मौज्दात							
कुल आय बजेट				**३३५३८८६८८**	**३३८५३८८९३**	**३५५७६७२९१**	**३७३९०१९५४**

स्रोत: राजस्व सुधार सम्बन्धी तथ्यांक विश्लेषण

परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

यस कार्ययोजनाले सार्थकता पाउने मुख्य माध्यम नै योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागी अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागी भरपर्दो विधि र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समाबेश भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागी पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरुरी हुन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रुपमा राजस्व शाखा/महाशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अत्रधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । अनुगमनबाट गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरुप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमाकुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागी गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्व कोषमा दाखिला गरे नगरेको कुराहरु नियमित रुपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा गाउँपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐन को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना र सो बमोजिम संकलित राजस्वको अनुगमन तथा मूल्यांकन लागी निम्न बमोजिम अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

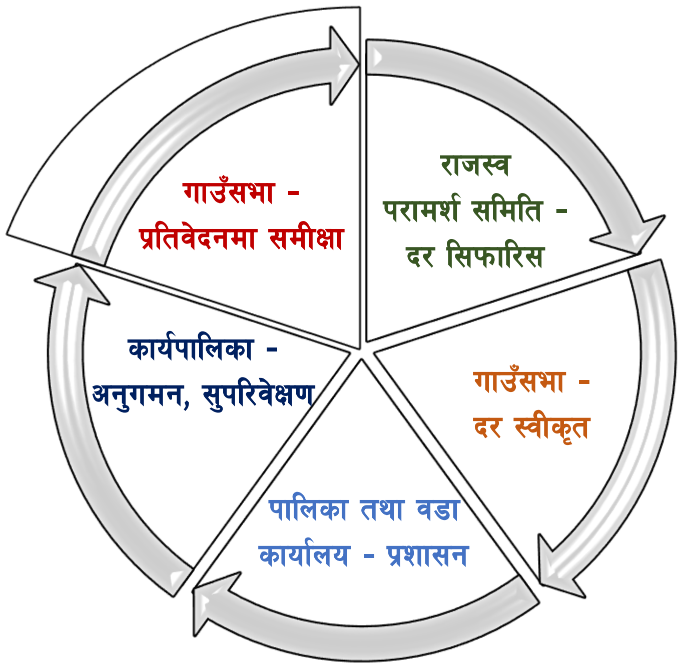

चित्र ७: राजस्व सुधारका कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

तालिका २६: अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजस्व असुली	राजस्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
राजस्व सुधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने समन्वय र सहजीकरण गर्ने मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने
राजस्व नीति	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा	चौमासिक र वार्षिक	चौमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
राजस्व प्रतिवेदन	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा, लेखापरीक्षक	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरु सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
			सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
समीक्षा	उपाध्यक्ष	चौमासिक र वार्षिक	लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

अनुसूचीहरू:

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ नेपालको संविधान	राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म) स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)	नेपाल कानून आयोग
▪ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)	नेपाल कानून आयोग
▪ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २) राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३) अनुदानको व्यबस्था (परिच्छेद: ४) वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५) आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) वित्तीय अनुशासन (परिच्छेद: ८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरु	नेपाल कानून आयोग
▪ नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
ऐनहरु	प्रावधानहरु	
▪ प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरु	स्थानीय तह र प्रदेश सरकार बीच साझा अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यबस्थाहरु	कर्णाली प्रदेश सरकार, आर्थिकक मामिला तथा योजना मन्त्रालय http://moeap.karnali.gov.np
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एक रुपताका लागी	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठिन कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (Base) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	स्थानीय राजस्व र आयको प्रबृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानूनका नमुनाहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागी कानूनी र नीतिगत व्यबस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरु
▪ अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	अन्य स्थानीय तहहरु
▪ अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको नगरपालिका विकास योजना, गाँउपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू		सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू		संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ अन्य दस्तावेजहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	विभिन्न निकायहरु

अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरु

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१ .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शीर्षक	विवरण
१ १ संक्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसंख्या (संख्या)	
क्षेत्रफल (वर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरु (स्थान नाम)	
१ २ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
बाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
बिजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु (संख्या)	
फोहरमैला व्यबस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा	
फोहरको व्यबस्थापनको अवस्था	
१ ३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसंख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरुको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरु (नाम र संख्या समेत)

क्र.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरु (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरु

क्र.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

- राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागी गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजस्व ठेक्का सम्वन्धि विवरण
- .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागी भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागी कार्यविवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागी के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागी वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागी सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागी कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निश्कर्षः गाउँ/नगरपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागी लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रि वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लाईर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यबस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, बसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपायः

सम्भाब्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. ....गाउँपालिका/नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रि वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लाईर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवा शुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, बसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. ………… गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क.सं.	ज्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. ………… गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ………………

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ……………… संकलित रकम : ………………

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागी निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंकिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
	जम्मा			

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
	जम्मा		

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२	वित्तीय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्री

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	वस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहाल बिटौरी सम्बन्धी विबरण

क्र.सं.	सम्पतिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

भ. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यबस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यबस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शीर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**								
११०००	**कर**								
११३००	**सम्पत्ति कर**								
११३१०	**अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर**								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क								
११३५०	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**								
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	**अन्त:शुल्क**								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क								
११४४०	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	**मनोरंजन कर**								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३११०	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**								
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	**अन्य राजस्व**								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**								
१४११०	**व्याज**								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	**दस्तुर**								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मूल्याङ्कन दस्तुर								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**								
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूंजीगत हस्तान्तरण**								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजस्व**								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	**अन्य राजस्व**								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								
१४५३०	**पूंजीगत राजस्व**								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रिबाट प्राप्त आय								
१५०००	**बेरुजु**								
१५१००	**बेरुजु**								
१५११०	**बेरुजु**								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	**दायित्व**								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**								
३३१९०	**खुद आन्तरिक ऋण**								
३३१९१	ऋण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण								
३३२००	**वाह्य वित्तीय दायित्व**								
३३२४०	**खुद वैदेशिक ऋण**								
३३२४१	वैदेशिक ऋणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क.सं.	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडवाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
	कुल आय					
	कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)					